Revistă
de etnografie şi folclor

Suflet oltenesc

2/1994

Semnează:

AL.I. AMZULESCU
reputat cercetător şi exeget al folclorului românesc
AURELIAN I. POPESCU
prof.univ.doctor
GHEORGHE IORDACHE
cercet. şt.dr. la Centrul de Cercetări Socio-umane Craiova
VIORICA TĂTULEA
cercet. şt. la Muzeul de Etnografie Craiova
NARCISA ŞTIUCĂ
cercetător la Centrul Național al Creației Populare
NICOLAE PANEA
asist. univ. la Universitatea din Craiova
CARMEN PASCU
stud. la Universitatea din Craiova
PAUL-TEODOR PLEŞA
etnograf la Muzeul Satului Bucureşti
PAUL NIȚOIU
profesor
MARIN BADEA
coregraf
CORNEL BĂLOSU

Sumarul:

• **IN MEMORIAM**
Domnul Profesor
• **PERSONALITĂȚI**
Savantul C.S. Nicolaescu-Plopşor
• **FOLCLOR**
Folclor românesc din sudul Dunării (Bulgaria)
• **CULEGERI**
Folclor din Voiceşti-Vâlcea
• **RADIOGRAFII ETNOGRAFICE**
Sărindarul de obşte din Desa-Dolj
Concluzii la o cercetare de teren
Elemente de tradiție veche în producția centrului ceramic Oboga
Unele precizări cu privire la problemele legate de fântânile din Oltenia
Ambianța arhitectonică românească
Câteva aspecte privind simbolismul "Janitor" al Caloianului
• **FOLCLOR COREGRAFIC**
"Panaghia"
• **DICȚIONAR**
Dicționar de obiceiuri olteneşti
• **RESTITUTIO**
Medicină empirică
• **SEMNAL**
Mit şi epopee
O carte fundamentală asupra spiritualității româneşti

Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Dolj

In memoriam

DOMNUL PROFESOR

Zilele acestea am avut ocazia să răsfoiesc o antologie cu poezii din închisorile comuniste şi, ca într-un tunel al timpului, am rememorat momentele când am ascultat pentru prima dată, acum vreo zece ani, recitată, o astfel de poezie. Ea îmi revela atunci o altă față a comunismului, mult mai puțin "luminoasă" decât aceea pe care o construiau de zor ideologii partidului şi pe care o cântau pătimos barzi roşii. Era o lume a durerii, a umilirii, a întinării a tot ce însemnase rezistență anticomunistă, dar şi a speranței că acest calvar se va termina undeva. Dar ea îmi revela şi o altă imagine a profesorului Aurelian I. Popescu. Ea îmi dezvăluia secretul palorii bolnave, profilul ascuțit de-odată al dascălului meu.
Nu mai ştiu ce m-a surprins mai mult atunci, acea imagine nouă a istoriei neamului sau acea imagine nouă a profesorului.

Din cărți, din Ivasiuc, din Preda, aflasem câte ceva despre acel univers concentraționar, cu toate că ele păreau să sublinieze că ceea ce s-a întâmplat ar fi fost doar din vina lui Dej şi că totul a fost trecător; orice revoluție îşi are sacrificiile ei.

Nicăieri nu se spune însă că la Aiud, la Canal, la Baia Sprie, la Gherla nu fuseseră întemnițați doar oameni, ci istoria neamului, literatura lui, credința lui.

Acest lucru l-am învățat eu la douăzeci de ani de la domnul profesor. De atunci am continuat să învăț câte ceva de la dânsul.

Dar poate cea mai emoționantă lecție a fost aceea despre satul românesc, acel sat în care dânsul se născuse, acel sat care-i dăduse neamului pe Eminescu, Brâncuşi, Creangă, Rebreanu şi mulți alții, acel sat care se opusese cooperativizării, acel sat care trăia agonia pricinuită de comunism şi care aştepta ca lama buldozerului să-i scormonească țărâna cimitirului.

Lecția dânsului vorbea despre iubire şi demnitate, căci folclorul asta însemna pentru domnul profesor; iubirea pentru tot ce făcuseră înaintaşii, grija de a păstra aceste comori pentru a putea rămâne demni în ochii urmaşilor.

Curând, însă, mi-am dat seama că folclorul mai înseamnă pentru dânsul şi libertatea, spațiul de unde minciuna, ipocrizia şi arbitrariul comunismului dispăreau.
Poate şi de aceea se întâlnesc, repetate cu obstinație, în lucrările dânsului ideile de libertate, dreptate, independență ("Războiul pentru independență în viziune populară", Craiova, 1976; "Ideea de unitate națională în viziune populară", Craiova, 1980 şi "Ideea de libertate şi dreptate în cântecul popular", Craiova 1988).

Poate şi de aceea o însemnată latură a activității sale ca folclorist a cuprins efortul susținut pentru "apărarea" purității folclorului. În multe articole sau emisiuni radio a combătut aşa-zisul folclor nou ("Conceptul de cântec nou") şi tendința din ce în ce mai accentuată de falsificare a creației populare orale ("Falsificarea cântecului popular autentic"), tendință a ideologiei comuniste de a deforma o realitate încă refractară noilor transformări sociale.

Dar în centrul activității sale de folclorist se situează preocuparea de a culege şi interpreta sensurile cântecului bătrânesc ("Cântec vechi din Oltenia", Craiova, 1967, "Cântece bătrâneşti din Oltenia", Craiova, 1968, Bucureşti 1970).

De altfel, în lucrarea "Ideea de libertate şi dreptate în cântecul popular", lucrare care reia subiectul tezei de doctorat susținută în 1971 la Facultatea de Filologie a Universității din Bucureşti, cu puțin timp înaintea introducerii avizului politic pentru un astfel de examen, domnul profesor încearcă o nouă clasificare a cântecului epic eroic, plecând de la realitatea istorică şi socială a haiduciei.

Haiducia este văzută aici nu doar ca o formă de protest social tipică secolelor al XIX-lea şi începutul celui de-al XX-lea, ci ca o realitate istorică, existentă chiar şi în antichitate, de unde şi termenul lotru (lt. latrones).

Haiducia este văzută, rând pe rând, ca un fel de mişcare de guerilă orientată împotriva cotropitorilor, exprimând, astfel, dorința de libertate şi de dreptate a neamului nostru.

Față de această „instituție" istorică, poporul pare să fi avut mereu sentimente bine conturate, fapt exprimat atât în documente administrative, dar şi în creațiile populare.

De aceea, haiducia devine în discursul ştiințific al domnului profesor ideea centrală şi unitatea clasificatorie a cântecului epic.

Spre deosebire de celelalte sisteme de clasificare, şi nu sunt puține, acesta are marele avantaj al consecvenței argumentației şi al coerenței ei.

Adept, după cum se vede, al ideii că folclorul încorporează date, evenimente, aprecieri, interpretări privind istoria neamului, că este, într-un fel, o oglindă a acesteia în cazul unor specii, cum ar fi, de exemplu, cântecul epic eroic, domnul profesor întruchipează şi încununează acea linie tradițională a folcloriştilor români, de la Densuşianu la Caraman şi Caracostea, Fochi şi Bârlea.

Poate la fel de importantă este şi activitatea didactică desfăşurată de domnul profesor A. I. Popescu.

După transformarea Centrului de Istorie, Filologie şi Etnografie al Academiei în Centru de Ştiințe Sociale şi Politice, domnul profesor a trebuit, "dosarul" o impunea, să părăsească domeniul cercetării pentru cel didactic, devenind cadru universitar la facultatea craioveană de filologie.

Ca student al dânsului, aceasta a însemnat, fără îndoială, o pot susține, un câştig, ce s-a materializat în descoperirea satului, în descoperirea tradițiilor, în descoperirea rădăcinilor.

Este periculos să vorbeşti în numele tuturor, dar pentru mine cursul dânsului a fost providențial, aşa cum întâlnirea cu dânsul mi-a marcat viitorul.

De aceea pentru mine domnul A. I. Popescu rămâne mereu domnul Profesor.

NICOLAE PANEA

AURELIAN POPESCU
- repere biografice -

Născut la data de 24 martie, 1931, în comuna Jupâneşti, Gorj;

În 1950 absolvă Liceul pedagogic din Tg.-Jiu;

1950-1953 - învățător şi profesor suplinitor de limba română la Şcoala Generală din Lunca Cernii, județul Hunedoara. In 1953 primeşte avizul de a urma cursurile unei facultăți;

Student al Facultății de Filologie - Universitatea "Al. I. Cuza" din laşi între 1953-1957;

1957-1958 - Profesor şi director la liceul din Hațeg până în 15 martie 1958, când este arestat de securitate, judecat şi condamnat la zece ani închisoare de Tribunalul Militar laşi pentru activitate împotriva regimului comunist (motivul acuzării: participarea la sărbătorirea a 500 de ani de la înscăunarea lui Ştefan cel Mare, 1957, laşi şi Putna);

1958-1964 - Deținut politic. A fost eliberat la data de 25 iunie, 1964 din închisoarea Gherla, în urma decretului de grațiere a deținuților politici;

1964-1966 - şomer;

1966-1975 - în 15 martie, 1966 este încadrat documentarist şi apoi cercetător ştiințific la Centrul de Istorie, Filologie şi Etnografie din Craiova al Academiei;

1971. Susține teza de doctorat la Facultatea de Filologie a Universității din Bucureşti. Încă nu se introdusese avizul politic;

1975-1979 - Lector dr. la I.C.P.P.D., Filiala Craiova;

1979 - Prin desființarea Institutului este încadrat ca lector dr. la Facultatea de Filologie a Universității din Craiova;

1990 - Profesor univ. dr. şi decan al Facultății de Filologie din Craiova;

1992 - Reales decan; senator din partea P.N.Ț.C.D.;

Decedat la data de 13 ianuarie, 1993.

Prof. Aurelian Popescu, cu doi studenți în fața Universității

---

Personalități

Savantul C.S. Nicolaescu Plopşor (1900 - 1968)

C.S. Nicolăescu-Plopşor a fost un mare arheolog, istoric, scriitor, important animator al vieții culturale oltene, fondator de reviste şi instituții şi un mare folclorist.

Legătura sa cu „sufletul oltenesc", cum îi plăcea să spună, nu a fost întâmplătoare. După mamă, era nepotul lui Dincă Schleru din Bâlteni-Gorj, coborât acolo de la Schela, de unde şi numele, vestit pentru agerimea spiritului său, intrat în cântece şi legende, dar mai cu seamă, intrat în tradiție pentru celebrul costum "schilăresc", după numele său. După tată, Plopşor era fiul lui Stan Nicolăescu din Plopşor-Dolj, un sat cu oameni gata oricând să schimbe un cântec de inimă cu unul bătrânesc despre oameni şi întâmplări de altădată. Astfel, Plopşor a întruchipat dârzenia si perseverența celor de pe valea Desnățuiului cu neastâmpărul strămoşilor gorjeni de pe valea Jiului.

Încă de la vârsta de 15 ani, din vremea când era elev al vestitului Colegiu Carol I din Craiova, încep preocupările sale pentru folclor. Ştiind să se apropie de oamenii satelor noastre cu o rară dibăcie, marele cărturar de mai târziu a aflat şi a reținut numeroase poveşti, cântece, znoave, strigături şi obiceiuri pe care le va folosi mai apoi în opera sa literară. Astfel, personalitatea lui ştiințifică s-a conturat pe două solide temelii: şcoala la toate nivelele ei şi cultura populară, în numeroasele sale forme de manifestare. C.S. Nicolăescu-Plopşor s-a apropiat de creația populară nu numai pentru că era mare admirator al vieții satului românesc ci şi pentru nevoile sale de creație. De aceea, pentru a înțelege concepția sa despre folclor, trebuie avut în vedere întregul său orizont ştiințific şi cultural, cu alte cuvinte, folcloristul Plopşor trebuie privit în relație directă cu paleoliticianul, arheologul, numismatul, muzeograful, arhivistul, istoricul medievist şi modern, cu etnograful şi geograful, cu creatorul de literatură şi - mai ales - cu înflăcăratul oltean Plopşor. Înțelegând interdependența dintre aceste vaste domenii ale ştiinței, se poate descifra mobilul preocupărilor sale constante pentru folclor. Nu este de mirare că în caietele de însemnări ale profesorului poți întâlni formulate păreri despre ultimele

teorii în domeniul paleoliticului, ca pe paginile următoare să găseşti o glumă cu oltenii, un cântec popular, transcrierea unui document istoric, sau desenul unui obiect etnografic. Pe un plan superior, toate aceste preocupări, aparent disparate, conturează figura unui mare cărturar, cu largi orizonturi ştiinţifice.

După părerea istoricului Plopşor, folclorul este un document istoric sub aspectul vieţii spirituale, un document de viaţă. Aşa se explică de ce într-o vreme în care ecourile răscoalei din 1907 nu se stinseseră încă în satele doljene, tânărul în vârstă de 23 de ani, Plopşor, fiind încă student, publica în propria-i revistă "Oltenia" (1923) Cântecele lui Radu de la Giubega. Textele, prin adevărurile pe care le conţineau, cât şi prin caracterul de "jurnal oral", reaminteau unor implicaţi în înăbuşirea răscoalei fapte, locuri şi întâmplări stânjenitoare. Tot în acest fel trebuie înţeleasă marea sa pasiune pentru culegerea şi publicarea cântecelor bătrâneşti din Oltenia. Această specie folclorică, deosebit de valoroasă, i-a atras atenţia şi ca istoric, dar şi ca subtil cunoscător al valorii lor artistice. Ca documente, Plopşor le va trece printre "izvoarele" folosite la realizarea unei Monografii a judeţului Dolj, notând totodată şi identificări între fapte reale şi textele unor cântece epice, cum a fost cazul haiducului Muscu din Oprişor. Rod al acestor preocupări, Plopşor a publicat în amintita lucrare, Monografia judeţului Dolj, din care au apărut 13 volume, editată în strânsă colaborare cu apropiatul său prieten preotul Dumitru Bălaşa, două din acestea cuprind material folcloric, realizând astfel una dintre cele mai valoroase colecţii de cântece bătrâneşti din ţara noastră. Dacă la aceste două "cărţi" mai adăugăm imensul "material" publicat prin numeroase publicaţii ca "Oltenia", "Suflet oltenesc", "Arhivele Olteniei", "Flamura", "Gând şi slovă oltenească" şi altele, avem o imagine mai exactă asupra bogatei sale activităţi de culegător al folclorului oltenesc.

C.S. Nicolăescu-Plopşor a fost şi un mare animator al preocupărilor etnografice şi folclorice. În revistele pe care le-a editat, unele pe cheltuială proprie, un loc important era rezervat publicării de materiale folclorice. în Cuvânt năinte la publicaţia "Oltenia", subintitulată, "Culegeri, cercetări, documente privitoare la pământul şi locuitorii Olteniei din trecut şi astăzi" (Anul I (1923), Plopşor îşi mărturisea intenţiile: "Oltenia va căuta pe cât îi va sta în putinţă să adune cât mai mult şi mai felurit material, dar material curat pe care oricând să se poată pune temei". În această revistă avea să apară toată creaţia lui Radu de la Giubega în ce are ea mai valoros şi numeroase alte cântece epice şi lirice. Publicaţia se constituie în începutul unei activităţi asupra „pământului şi sufletului oltenesc" pe care nu o va părăsi niciodată. Pasiunea pentru aceste locuri şi oameni nu pleca de la un regionalism îngust, cum erau unii înclinaţi să creadă, ci de la ideea că această provincie are un specific al său, evident şi în creaţiile populare. Dorind să se culeagă cât mai mult material, Plopşor a avut ideea unei activităţi colective, organizate, după un plan precis. Şi astfel, în toamna anului 1926, a început o bogată corespondenţă cu folcloriştii olteni în vederea creări unei asociaţii care, la sugestia sa, se va numi "Tovărăşia folcloriştilor olteni". În zilele de 3 şi 4 ianuarie s-au întâlnit în casa mai vârstnicului Teodor Bălăşel din Ştefăneşti-Vâlcea folcloriştii G.F. Ciauşanu, G.N. Dumitrescu-Bistriţa, N.I. Dumitraşcu, Costică Ciobanu-Plenița, I.I. Buligan de la Gorj, G.G. Fierăscu, Ion N. Popescu, şi, evident, Teodor Bălăşel şi Plopşor. S-a hotărât tot atunci publicarea revistei de folclor, sugestiv numită „Suflet oltenesc", cu apariţie la Plenița unde funcţiona pe atunci ca profesor fondatorul ei. Scopul publicării acestei reviste îl aflăm din „Legământ": "Pentru adunarea, rânduirea şi darea la iveală a folclorului oltenesc, precum şi pentru cercetarea şi punerea lui în legătură cu tot ce cunoaşte ştiinţa folcloristică, punem temelie unei tovărăşii folclorice". De apariţia revistei s-a ocupat practic numai C.S. Nicolăescu-Plopşor. În ultimul număr al revistei (nov.-decembrie), număr ce cuprinde numai material comunicat de fondator, N. Plopşor notează cu amărăciune: "Nemaiavând sprijin bănesc de la unii tovarăşi, subiscălitul a trebuit să duc din greu, mai mult de jumătate din cheltuiala tovărăşiei". Ideea o va relua însă mai târziu când, în cadrul Muzeului Olteniei, a creat o arhivă de folclor.

Atunci când pentru încurajarea tinerelor talente scriitoriceşti din Oltenia, cât şi pentru publicarea unor lucrări mai vechi ca acel Cronograf al lui Dionisie Eclesiarhul, N. Plopşor a înfiinţat colecţia "Pământ şi suflet oltenesc", nu a uitat nici de folclor publicând balada Mistriceanu.

Când în 1966, conducerea Academiei, al cărei membru corespondent era, i-a încredinţat fondarea primei instituţii academice din Oltenia, Centrul de Istorie, Filologie şi Etnografie, profesorul Plopşor a materializat din nou vechile sale gânduri prin crearea unui sector de etnografie şi folclor.

Prin activitatea sa de culegător şi editor al folclorului din Oltenia, cât şi prin rolul său de animator al vieţii folcloristice din această parte a ţării, C.S. Nicolăescu-Plopşor ocupă un loc important în istoria folcloristicii româneşti.

AURELIAN I. POPESCU

Folclor

FOLCLOR ROMÂNESC DIN SUDUL DUNĂRII (Bulgaria)

În perioada 28 septembrie - 1 octombrie o echipă de cercetare, formată din asist. univ. Nicu Panea, preot protopop Ştefan Cotea, prof. Gheorghe Obrocea şi subsemnatul, a descins în câteva sate din zona Vidinului (Bulgaria), sate, care, după cum se ştie, cuprind

comunități de limbă română, gândire românească şi simțire românească.

La Pocraina, l-am cunoscut pe Mircea alu' Stârcu, acum bătrân de 80 de ani din al cărui repertoriu am reuşit să înregistrăm patru balade. Din păcate, starea sănătății informatorului nu ne-a permis să-l obosim şi să insistăm în demersul nostru. Ne-am propus să revenim având şi sentimentul lăutarului.

În ceea ce-l priveşte pe Marin Pascu, el a fost, poate, cel mai de seamă lăutar al comunității româneşti din Bulgaria în ultima vreme.

Am spus a fost, deoarece în urmă cu câțiva ani Marin Pascu a decedat.

Am primit însă, prin bunăvoința domnului Traian Costov Coşoveanu o casetă cu câteva din cântecele acestui virtuoz.

Transcrierile textelor (făcute cu destulă grabă) aparțin subsemnatului.

CORNEL BĂLOSU

Marcu Viteazu

Informator: Marin Banciu, 80 de ani
Pocraina (Bulgaria)
29 sept. 1993

Foai' verde a macului,
/: Bați la capu' muntelui, :/
La umbrita bradului, :/
/: La căşile Marcului,
Marcului viteazului,
Mare masă este-întinsă,
Mare masă şi frumoasă
Şi la căpătâi aleasă.
Cu marginile de os,
Zău îi stă maică frumos.
Da' la masă cine-mi sta?
Săvai Marcu viteazu'
/: Şi cu turcu, bolunu[2]:/
Şi ..... [3], caimacamii târgului.
Ei la masă că şedea,
Bine mânca, mă, şi bea.
/: De mâncare, ce mânca:/
Mânca cigă şi postrugă,
De-aia boierii mănâncă
Că la burtă nu se strică.
Beutură ce mai bea?
Bea rachiu cu anason,
Te face din om, neom.
Şi bea vin de-al mar marmazău[4],
De-adoarme omul de vin.
Toată lumea că mânca,
Mânca neică, vesălea.
De mâncare cin' le da?
Săvai muma Marcului,
Ibovnica turcului.
Mânca .....şi pleca,
La masă cine uidea?
Săvai turcu bolunu,
Şi Marcu, mă, viteazu.
Păi la masă că şedea,
Mânca naică şi măi bea.
/: Dară mumă a Marcului, :/
Ibovnica turcului,
Cine naiba o-nvăța
Şi-aşa din gură grăia:
Ale, Marcu cu Muica,
Geabă vă beutura
Şi de-a surda mâncarea.
Ce nu beți la rămăşag?!
Cin' din voi s-o îmbăta,
Frumos capu i-om lua.
Dară Marcu, de-auza,
La mumă-sa că-i zâcea:
Ale, mumă, muica mea,
Io te rog pe tine-aşa;
Pa'ru turcului l-oi lua,
Cu rachiu jumătățăşti
Şi cu spirt să-l spirtuieşti.
Pa'ru meu mumă l-oi lua
Cu apă jumătățeşti
Şi cu rachiu popâlneşti.[5]
Io, mumă-mea, chiar de-oi bea
Zău, că nu m-oi îmbăta,
Futu-i măiculița,
Ce cată la casa mea!
Capu la urmă i-oi lua.
Dară mumă-sa, căța,
Se-ntoarsă cu inima.
Pa'ru Marcului că-l lua
Cu rachiu jumătățea
Şi cu spirt îl spirtuia.
Pa'ru turcului că-l lua
Cu apă jumătățea,
Cu rachiu că-l popâlnea.
Bea turcu' nu se-mbăta.
Dară Marcu se-mbăta.

Marin alu' Stârcu rapsod din Pocraina - Bulgaria

1. Săvai = chiar tocmai (n.n.)
2. bolun = nebun (n.n.)
3, cuvânt fără sens
4. marmazău = vin limpede, samatoc (precizarea informatorului) roşu - portocaliu (n.n)
5. a popâlni = a amesteca (precizarea informatorului)

L-îmbăta mumă-sa
Ca să-i piardă viața.
Ce bea Marcu, zău mai bea,
Coate pe masă punea.
Să vezi, Marcu mi-adurmea.
Dară turcu să uita
Şi din cârcă .....[6]
Dară mumă-sa, căța,
Muma Marcului zâcea:
Ce stai turce şi priveşti
De nu-l iai să-l prăpădeşti?!
Că Marcu meu s-a-mbătat
Ca un nebun de spânzurat.
Dară turcu ce-mi făcea?
În picioare să scula,
Paloş de la brâu trăgea
Lu' Marcu capu să-i ia.

Foaie verde-a macului,
Piste muma Marcului
Slugă-n.....că intra
Şi la Marcu să uita
Şi pe turc că îl vedea
Cum stă capu să i-l ia.
Dară sluga că-m' zâcea:
Alei, Marcu, ascuttă-ncoa!
Cine dracu te-anvățat
De-aşa rău te-ai îmbătat
Ca să rămâi făr'de cap.
Dară sluga ce-mi făcea:
El la Marcu să uita:
Marcu pe masă şedea,
Să vezi Marcu cum durmea.
Dară sluga de-mi vedea,
Ea în palme că scuipea,

Iară trupu' măi juca.
Şi-atunci Marcu că-m' zâcea:
Cadă, futu-i mumă-sa,
Că mă-n jură pe turceşte!
Apoi Marcu ce-mi făcea?
Marcu sus să răpezea,
Trupu' turcului că-l lua
Cu cuțâtu-l tot tăia
La parcele mi-l făcea,
Dupe uşă-l grămădea
Şi cu gaz că mi-l stropea,
Foc de la picioare-i da,
Ardea turcul şi plesnea.
Dară mumă-sa cea rea,
După uşă că-mi şedea...
Iară Marcu că-i zâcea:
Țâne-ți, curvo, inima

Bătrână din Pocraina - Bulgaria Foto: George Obrocea

Să vezi, Marcu măi avea
Sluguliță nedeia.
la prin geam că se uita
Şi din gura aşa zâcea:
la stai turcule, nu da!
Şase ani l-am argăsât
Şi ză plată[7] n-am primit;
la să-mi iau ieu ză plata
Şi de-acia fă-i ce-oi vrea.
Dară mumă-sa, căța,
Brâncii la uşă punea
Ca să nu vie sluga.
Da' sluga să răpezea,
În uşă cu brâncii da.
Da' mumă-sa,
La uşă că să țânea.
Dară sluga ce-mi făcea?
Ea, voinică cum era,
Mâinili-n şold le răzma,
Picioru'al drept ridica
Când în uşă o dată da,
Uşa din brăgări sărea.

O dată se opintea
Şi peste ochi că-l izbea.
Să vezi Marcu ce-mi făcea:
Drept în picioare sărea
Şi la ochi că se freca.
El aminte-şi aducea,
Când sluga îi zâcea:
Foaie verde matostat,
Cine dracu te-anvățat,
Aşa rău te-ai îmbătat,
Ca să rămâi făr'de cap!
Ş-atunci Marcu ce-mi făcea?
În picioare că-mi sărea,
Mâna la ciorap băga
Şi paloşul mi-l trăgea,
Peste cap mi-l învârtea
Şi în turc îl răpeza.
Capu' turcului sărea
Cât dai cu zburătura.
Capu'unde că-i cădea?
/: Într-o tipsâie cu varză:/
Capu măi bolborosa

Că şi țâie-ți fac aşa,
lera să-mi pierzi viața!
late, Marcu să răpeza
Pe mumă-sa în brațe o lua
Şi-n bătătură o scotea
Şi de-un strejmer[8] mi-o lega
Cu fân, cu paie-o-n făşura
Foc de la picioare-i da.
Da Marcu să vesălea,
Slugulița lăuda
Că i-a scăpat viața.
Dară mumă-sa zâcea:
Alearg, Marco, la muica
C-arde țâțâşoara mea
Ce mi-ai supt lapte din ea.
Dară Marcu că-mi zâcea:
Lasă mumă, muma mea,
Las să ardă cât o vrea,
C-aia nu e țâța mea,
C-a muşcat turcu din ea.
Ardea mumă-sa, plesnea
Şi cenuşă se făcea.

6. cuvânt fără înțeles

7. ză plată = drept plată (n.n.)

8. strejmer = par (n.n.)

Şi-atunci Marcu să ducea
Prin cenuşă zbârcăia
Toate oasele-aduna
Şi-ntr-o piuă le punea
Si cu fchierul le zdrobea,
Tot cenuşă le făcea
Nici aşa nu se lăsa.
Cu lopata că le lua
Cenuşă-n vânt arunca
Si-aşa din gură zâcea?
Ce-o alege Precista.
Dară prau[9] unde cădea
Lubenițele împuşca
(Să vă dea Domnul sănătate
Că e mai bună ca toate)

9. prau = praf (n.n.)

Când oi zâce solz de peşte

Informator Marin Pascu,
Coşava (Bulgaria)
30 sept. 1993

Când oi zâce solz de peşte,
Spune mândro şi ghiceşte
Di ce codru-'ngălbineşte
Voinic di ce-'mbătrâneşte?
Codru di zăpadă grea
Voinic de inimă r e a
Codru di zăpadă multă,
Voinic de inimă ruptă.
Iartă Doamne, păcatu'
La cine-a lăsat oftatu.
Că voinic de n-ar ofta,
Trupu' s-ar învenina.
Dar voinicul cât oftează,
Într-atât se uşurează.
Foaie verde viorea,
Fut-o-n bot inima rea
Că nu mai e cum era
Inima e tot aia
Nu mai este putierea.
Ochii văd inima cere,
A'ma nu măi ie putiere:
Mi-aduc aminte **şi** plâng.
Cum am fost şi **acu'cum sunt**
Eram tânăr că fraga,
Ochii negri ca mura;
Şi m-a mbătrânit mândra,
Bătrâni-o-ar şi pe ea
Ca pe mine dragostea;
Bătrâni-o-ar cu cercei
Ca pe mine dorul ei.
Mi-aduc aminte şi plâng,
Nu mai pot cum am putut;
Omul pe toate le face,
Numai pe două nu poate:
Să-ntinerească nu poate
Şi să schepe de la moarte.

Culegeri

FOLCLOR DIN VOICESTI - VÂLCEA

Cu puțină vreme în urmă, Domnul profesor Paul Mițoiu ne-a pus la dispoziție o impresionantă culegere de texte folclorice din Voiceşti-Vâlcea şi Grădinari-Olt. Culegerea cuprinde 700 de texte şi este rodul unei strădanii de aproape 30 de ani. Sigur că o asemenea culegere ar trebui publicată, dar ... Şi noi, din lipsă de spațiu, vom publica un singur text. (Coautor al lucrării este şi profesorul Aurelian Dinculescu).

Antofiță

Informator,
Gheorghe Mogodeanu de 73 ani

În curte la Ştefan Vodă
Mulți boieri s-au strâns la vorbă.
Cam la vorbă, cam la sfat,
Ca să-mi facă de-un vânat
Şi ce fel de vânătoare?
După păsări gălbioare
Că sunt bune la mâncat
Şi uşoare la purtat.
La masă când s-aşeza,
O masă mare-ntindea.
Dar pe masă ce-mi era?
Numai cegă şi păstrugă
Şi galbină caracudă,
Iar nisetru d-ăl mărunt
Sta pe masă-ngrămădit.
Am auzit din bătrâni
C-ăla e peşte mai bun.
Toți mi-ți bea,
Toți mi-ți mânca.
Antofiță ce făcea?
El mereu ce se gândea

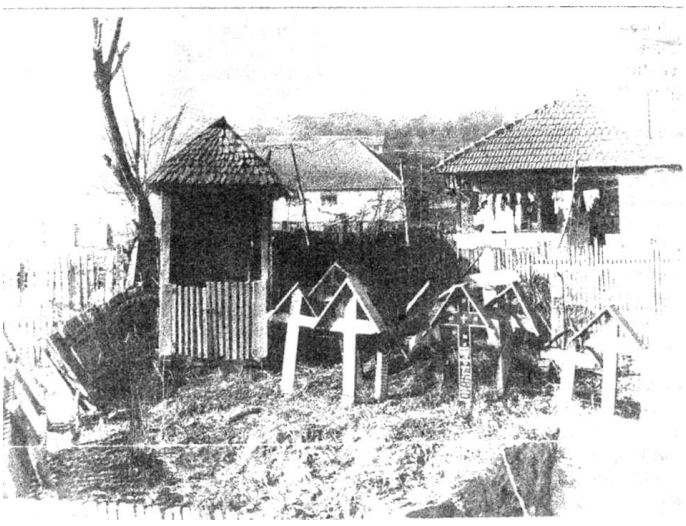

Fântână cu altar din Vâlcea

Sta cu coatele pe masă,
Cu mâinile la obrază[1]
Dar tat-său că mi-l vedea
Şi la el că se ducea,
Şi din gură că-i grăia:
- Antofiță, fiul taichii,
Ce stai taică trist aşa?
De când taica te-a făcut,
Aşa trist nu te-am văzut!
Nici nu bei, nici nu mănânci,
Decât cu ochii te uiți.
Taică, tăiculiț-al meu,
Mult stătuşi de mă-ntrebaşi?
Adevărul spune-l-aş
Nu aseară, alalteri-seară,
Mi-am visat de-un visuleț
C-ai să-mi prinzi d-un peştuleț,
Nici mai mare, nici mai mic,
De cincizeci de paşi de lung
Şi de douăzeci de lat,
Din el o casă să-mi fac.
- Antofiță, fiul taichii,
Câte ape mari şi late
D-aşa peşte nu se poate.
Numai apa lui Vidros,
Lui Vidros apă adâncă
Pe cine prinde mănâncă,
Mi-este scocul[1] somnilor,
Somnilor, morunilor.
Antofiță asculta,
Pleca şi nu mai şedea.
După năvodari pleca.
Se duce la năvodari,
Toți băieți de boieri mari,
Patruzeci de lopătari,
Toți feciori de boieri mari.
Năvoadele că le lua,
La Vidros că se ducea,
Pe cine prinde, mănâncă.
Năvoadele că le lua,
în Vidros că le băga.
Băga o dată, nu lua
Şi-al doilea tot aşa.
Antofiță ce zicea:
- Bateți, voi, marginile,
Eu să bat mijloacele
Că le ştiu soroacele.
Şi-al treilea când băga,
Puiul Vidrei că mi-l lua.
Afar` pe mal că-l scotea
Şi Antofiță ce făcea:
Cu betele mi-l lega.
Şi de-o tufă că-l lega,
De-o nuieluşă rupea
Şi-ncepea de mi-l bătea
Mi-l bătea, Mi-l chinuia,
Până Vidra auzea.
Dar Vidra ce mi-şi făcea?
Capul pe mal că-l scotea
Şi din gură-aşa-i zicea:
- Antofiță-al lui Vioară,
Al de cinste şi de fală!
De ce-mi bați puiul şi-l chinuieşti?
Că mi-e puiul de trei zile
Şi nu ştie ce să spuie
El atunci măre-i spunea:
- Nu aseară,-alalteri seară,
Mi-am visat de-un visuleț,

Figurină antropomorfă din Oboga - Olt

C-am să prind de-un peştuleț
Nici mai mare, nici mai mic,
De cincizeci de paşi de lung
Şi de douăzeci de lat
Din el o casă să-mi fac

Atunci Vidra ce-i spunea:
-Antofiț-al lui Vioară,
Du-te-acasă, nu mai sta!
Dă-i pe la orăşel
Să-mi iei cincizeci de oca de fier.
Dă-i pe la țigan cu el
Şi să faci de-un cârligel,
Şi să dai pe-acas' cu el.
Şi să iei de-un mălăcel[2]
Să iasă la vară de-un viței,
Şi să vii încoa cu el.
Antofiță ce făcea
Pe la orăşel că da,
Cincizeci de oca de fier că lua,
La țigan că se ducea,
De-un cârligel că făcea,
Un mălăcel că mi-şi lua,
La Vidros că se ducea;
La Vidros apă adâncă
Pe cine prinde mănâncă.
La Vidros că ajungea
Şi la Vidros că striga.
La Vidros că mi-i spunea,
Mălăcelu junghia,
La cârlig că mi-l punea
Şi-n Vidros că-l arunca
Şi la morun că-l ducea.
Şi-atunci Vidra ce-mi făcea?
Pe lângă morun se da
Şi-ncepea de mi-l ciupea,
Morunul se deştepta,
După Vidră că se lua.
Vidra-atunci, măre, fugea
Şi-n dosul măcelului se da.
Dar morunul ce-mi făcea?
Deodată se repezea,
Cârligul că mi-l lua
Şi-n gură că mi-l băga.
Dar Vidra ce mi-şi făcea?
Capul pe mal că-l scotea
Şi din gură cuvânta:
-Antofiță-al lui Vioară,
Al de cinste şi de fală!
Du-te-acasă, nu mai sta!
Ia patruzeci de care,
Că vezi cât este de mare.
Antofiță ce-mi făcea?
Acasă că se ducea,
Patruzeci de care lua
Şi-n care că mi-l punea.
Coada pe jos i-atingea
De doi stânjeni şi ceva
Atât de mare era.
Acasă că mi-l ducea,
Casă din el că-mi făcea.
Cu oasele-o drugănea[3]
Cu carnea că mi-o lipea,
Cu sângele-o văruia,
Mare casă că făcea,
De nu se mai pomenea.

1.scoc = loc adânc
2.mălăcel = pui de bivol;
3.drugănea = construia din lemn (aici din oase)

Radiografii etnografice

SĂRINDARUL DE OBŞTE din DESA - DOLJ

(Un obicei bogat în sugestii pentru ideea vechimii şi a continuității de neam)

În satele din preajma cotului calafetean al Dunării, localnicii practică şi astăzi un deosebit de complex şi interesant obicei - cu totul necunoscut până acum un sfert de veac - SĂRINDARUL DE OBŞTE. (Caracterul de arie laterală şi oarecum izolată al zonei se cuvine ținut în seamă, dacă acest obicei este - cum pare - un valoros relict etnografic şi folcloric. De aceea, poate, nu există vreo semnalare anterioară şi, cu atât mai mult, o literatură a problemei!).

Termenul "sărindar" se află în dicționar cu înțelesul de slujbă de pomenire în rânduiala canoanelor de rit bizantin, cu trimitere la ngr. sarantari, dar obiceiul şi informațiile culese cu prilejul cercetărilor inițiate de mine în anii 1968 şi 69 (la sugestia bunului meu prieten, lăutarul Lache Găzaru din Desa, decedat în primăvara anului 1970) m-au făcut să descopăr şi să înțeleg că cele ce se întâmplă în fiecare an, în Desa, încalcă ideea de praznic creştinesc; aspectul laic îndătinat, amploarea şi semnificația socială tradițională (cu mult reanimate - se pare - după împrejurările şi suferințele anilor primului război mondial) sunt preponderente, depăşind cu mult cadrul unei simple îndatoriri bisericeşti. În afară de două "momente" în care se iveşte legătura cu biserica, obiceiul este, de fapt, în cea mai mare şi mai suculentă parte a sa, o practică şi o petrecere obştească cu desăvârşire laică.

Este mai întâi vorba de organizarea anuală, spontană, a satului pe cete de vecinătăți de uliță şi de legături familiale între neamuri. Informațiile subliniază că toate familiile se prind treptat în organizarea acestui mare praznic obştesc; fiecare tânără familie odată intrată în ceată se angajează pentru un ciclu de trei până la zece ani. Rând pe rând toate generațiile participă astfel la obşte, dar în fiecare an actanții, mereu reîmprospătați sunt oameni de vârstă tânără şi mijlocie, căci bătrânii şi-au împlinit la vremea lor rânduiala. (Lor le rămâne să practice, după dorință, după mijloace şi inițiativa individuală, sărindarul "de casă"!)

Dar care e rostul acestei asocieri pe uliță şi neamuri, care în fiecare an se leagă pentru unii şi se dezleagă pentru alții?

E, negreşit, tradiția unei puternice solidarități locale şi a unei deprinderi îndătinate în dorința de a sărbători, împreună cu megieşii din aceeaşi uliță, fiecare familie pe proprii săi înaintaşi decedați, dar în acelaşi timp cu convingerea că ofrandele aduse, merindele pregătite şi ospățul copios desfăşurat laolaltă asigură celor în viață o petrecere îndestulătoare asemănătoare, după ce fiecare va trece cândva pragul vieții alături de înaintaşi...

Sărindarul de obşte în Desa se desfăşoară în trei secvențe separate, între primăvară şi toamnă:

- "purtarea" sărindarului, în păresimi;
- "slobozirea apei", în prima săptămână a lunii septembrie;
- "spargerea" sărindarului de obşte către sfârşitul lunii octombrie, urmând ca obştea să se reconstituie pentru un nou ciclu în anul următor...

I. Purtarea sărindarului. În lunile februarie-martie, familiile fiecărei ulițe se leagă, prin bună înțelegere, şi fără vreo tocmeală solemnă, într-o ceată pentru a prăznui laolaltă sărindarul lor de obşte. O femeie vârstnică dintre vecini e delegată să poarte la biserica satului în sâmbetele postului mare colacul, coliva, lumânările şi tămâia cetei.

Este, desigur, partea obiceiului în care tradiția ancestrală s-a împletit, ca şi în alte cazuri, cu amestecul şi oblăduirea aripii religioase şi bisericeşti a vieții de obşte.

Toamna e însă anotimpul când, la vremea belşugului gospodăresc, practica sărindarului de obşte atinge apogeul său. În acest anotimp se desfăşoară celelalte două secvențe, cu mult mai pitoreşti şi semnificative ale obiceiului.

II. Slobozirea apelor. În cursul primei săptămâni a lunii septembrie, o fată din cadrul fiecărei grupări, aduce dis-de-dimineață apă de la fântână, pe rând, la fiecare din gospodăriile cetei. (Aceasta derivă din credința şi ideea apei "neîncepute" - apă purificatoare, liminală şi lustrală...)

În sâmbăta care încheie prima săptămână a lui septembrie are loc, fără nici un amestec bisericesc, praznicul slobozirii apelor.

Filmul din Arhiva Institutului de Folclor (C 559/P276) realizat (din păcate cu mijloace tehnice precare!) sâmbătă 6 sept. 1969 în Desa, înscrie, totuşi, cu fidelitate pe peliculă rânduiala spontană a slobozirii apei din acel an.

În fiecare familie s-au pregătit până vineri seara colaci şi merinde.

Cum nici în această secvență a obiceiului bărbații nu au nici un amestec, sâmbătă dimineață, către ora opt, femei, fete şi copii se adună la casa bătrânei care a purtat în păresimi grija sărindarului. În ograda femeii, sau la fântâna din uliță, vecinele aduc şi pregătesc

împodobind împreună o ramură de brun, mai mare ca un stat de om, pe care o numesc târnosliv. E, negreşit, una din formele simbolice ale pomului vieții. Mere, zaharicale, batiste şi baticuri, oglinzi şi panglici colorate se agață şi împodobesc încărcând crengile. Îndată apare în preajmă taraful de muzicanți - lăutari, sau o mică formație de fanfară țărănească - din vreme tocmiți pentru petrecerea fiecărei cete.

Când târnoslivul a fost împodobit, gospodinele însoțite de copii îşi iau pomul, ca o flamură, colacii şi merindele şi fiecare ceată megieşească de uliță, însoțită de muzicanții săi, se îndreaptă cu un alai zgomotos, în continuă creştere, spre fântâna izlazului din marginea satului. Din continua afluire a cetelor apărând treptat din toate ulițele, se încheagă, spontan, câteva şiruri compacte înaintând convergent spre izlaz într-o procesiune de un deosebit pitoresc fremătând şi răscolind tot satul cu larma asurzitoare, obsesivă a tobelor!

Sosind în izlaz şi apropiindu-se de fântână, în timp ce muzicanții - singurii bărbați din această secvență - rămân la distanță de o sută-două de metri, cetele de femei şi copii oprindu-se abia în preajma fântânii întind pe iarbă peşchire, pe care expun colacii şi merindele lor. Pomii împodobiți sunt îndată înfipți lângă ofrandele cetei, încât spontan se creează un veritabil tablou edenic alcătuit din trei-patru şiruri de peşchire, lungi de câteva zeci de metri, printre care se poate umbla, iar târnoslivii împodobiți şi înfipți în pământ arată ca o îmbelşugată şi idilică grădină paradisiacă, simbolic improvizată în izlazul satului...

În preajma jgheabului fântânii, ca nişte adevărate preotese matroane ale ritului, bătrânele cetaşe purtătoare de sărindar aprind ulcelele cu tămâie fumegândă. Femeile şi mai cu seamă copiii aduc apă de la fântână, fiecare la ofrandele lor.

După ce şi-au desfăşurat merindele, femeile se apropie de jgheabul fântânii, în care într-o mare foială depun mici recipiente din coji de trochițe plutitoare cu lumânări aprinse, aruncând totodată în apă poame, zaharicale şi bănuți. Fiecare bătrână purtătoare a sărindarului din primăvară se apropie cu cățuia de tămâie de cetaşele sale pentru a binecuvânta merindele. Totul devine o foiala şi o mişunare de agitație indescriptibilă...

Între timp, de departe muzicanții fac să răsune neîncetat melodii de cântec şi joc iar femeile îşi "împart" reciproc, schimbând între vecine, rudenii şi copii, bucatele. Mănâncă de-a valma din colacii şi merindele aduse şi din cele primite în schimb, beau rachiu, iar cum sunetul muzicii îmbie la joc, fiecare ceată îşi ia târnoslivul şi se prind jucându-l în horă, alcătuind treptat câteva largi cercuri de dansatoare.

În cele din urmă pomii sunt despuiați de podoabele care se împart între vecine şi copii.

Totul durează aproximativ două ore, după care se dă pomană din prisosul rămas țiganilor şi săracilor handicapați care pândesc în preajmă.

Jocul se domoleşte treptat, se strâng din nou în legături merindele rămase şi băutura, iar întreaga adunare numărând câteva sute de femei şi copii se încheagă iarăşi în câteva şiruri care se îndreaptă, fiecare cu alai muzical, de această dată pe drumul de întoarcere spre ulițele şi casele lor.

Pe câmpul izlazului au rămas resturile ospățului şi cioturile târnoslivilor, iar jgheabul fântânii, copleşit de lumânări, e lăsat să poarte simbolic, negreşit spre lumea de dincolo a blajinilor, luminițele încredințate apei, poamele

Împodobirea bradului

şi bănuții...

Cu aceasta, apele au fost slobozite. Este de remarcat absența totală a bărbaților ca şi a slujitorilor bisericii, această secvență a sărindarului având un caracter cu desăvârşire laic şi femeiesc - matriarhal!

III. Într-un alt film, realizat în cele mai bune condiții tehnice, prin colaborarea cu o echipă de teren şi cu mijloacele Institutului de Film Ştiințific (Institut fur den wissenschaftlichen Film) din Gottingen - Germania, am înscris pe peliculă, în anul precedent, secvența finală a "spargerii sărindarului de obşte" din Desa, în zilele de 24-25 oct. 1968 (film din seria de circulație internațională Encyclopaedia Cinematographica, însoțit de o broşură stass explicativă, de 13 pag., întocmită de mine şi tipărită în limba germană - Ausschnitte aus dem herbstlichen Totenfest in Desa. Encyclopaedia Cinematographica (Gottingen), 1974, Film E 1933/1973).

Această a treia parte a obiceiului este un mare ospăț, care se desfăşoară simultan şi separat în cadrul fiecăreia

din cetele de sărindar din toate ulițele satului, reunind bărbați, femei şi copii. Ospățul bogat cu lăutari, cu cântec şi joc, se întinde aproape neîntrerupt începând din amiaza primei zile până în amurgul celei de a doua zi a petrecerii.

Nici de la acest ospăț cu mesele aşezate de vecini grupați laolaltă în plină uliță, în preajma fântânii, nu lipsesc nici pomişori ai vieții care împodobesc mesele încărcate cu merinde şi băutură.

După "momentul" slujbei religioase de pomenirea viilor şi morților cetei de către slujitorul bisericesc, petrecerea continuă într-o atmosferă cu desăvârşire laică. Este un îmbelşugat ospăț obştesc între vecini şi rudenii, încheindu-se în după amiaza celei de a doua zile cu o mascaradă dionisiacă sătească izbucnind iarăşi din ulițe şi afluind spre piața centrală a satului, împrejurul monumentului local al eroilor, unde în cele din urmă se întâlnesc şi evoluează dănțuind pe întrecute toate cetele de sărindar care îşi încheie astfel ciclul anului spre a se re-face, în primăvara următoare.

Lăutarii mari din Desa

Măştile care apar în chip neaşteptat în alaiul fiecărei cete, şi îndeosebi cele închipuind bătrâni bărboşi, simulează desigur prezența printre cei vii, în plină exuberanță petrecăreață şi a înaintaşilor strămoşi răposați, tot timpul socotiți parcă prezenți laolaltă cu cei vii. Căci viii şi morții se amestecă în sărindarul de obşte într-o strânsă împletire de generații, aceasta fiind principala semnificație, transparentă, a obiceiului ce constă în petrecerea copioasă a celor în viață simțind în permanență alături prezența celor răposați... (Această parte a obiceiului presupune negreşit şi o implicită sărbătoare tradițională a prinosului roadelor anului.

Dar ce s-ar putea spune, succint, pentru interpretarea mai adâncă a elementelor constitutive ale structurii acestui complex scenariu ritual-ceremonial al Sărindarului de obşte?

Aş sublinia că în subtextul acestui scenariu, care se menține necontenit la hotarul dintre Sacru şi Profan, stăruie, în esență, o foarte vie mitologie a cultului strămoşilor, dominată de o puternică credință în unitatea obştii, a neamului şi a şirului neîntrerupt de generații.

Este de remarcat transparența simbolismului arhaic şi a orizontului mitic şi ritual din care izvorăsc semnificațiile simbolice ale unor principale aspecte şi elemente precum: ciclul anual repetitiv al obiceiului; rolul vădit preponderent al femeilor şi îndeosebi rostul bătrânei purtătoare a sărindarului fiecărei cete; locul şi rolul apei purificatoare (apa matinală de pomană) şi al apei liminale, din marginea tărâmului satului (!), căreia i se încredințează lumânări, poame şi bănuți; prezența bogată a pomilor vieții, mari şi mici; obştescul ospăț cu familiile înglobate în gruparea pe vecinătăți şi rudenii; măştile strămoşilor, din final. În toate acestea stăruie şi se desprinde tâlcul legăturii neîntrerupte de neam şi al perindării generațiilor reîmprospătate în fiecare an. Aş menționa aici această observație principală a lui M. Eliade: "Un simbol îşi eliberează mesajul şi-şi îndeplineşte funcția chiar când semnificația sa scapă conştiinței (sublinierea sa; cf. De la Zamolxis la Genghis-han, Bucureşti, Ed. Ştiințifică şi Enciclopedică, 1980, p.182). De altfel M. Eliade ne furnizează şi aceste sugestive constatări: "Nu trebuie să ne lăsăm înşelați de "contemporaneitatea" folclorului: de multe ori, credințe şi obiceiuri încă vii în anumite regiuni eminamente conservatoare din Europa (printre care trebuie întotdeauna numite Balcanii şi România) revelează straturi de cultură mai arhaice decât cele reprezentate, de exemplu de mitologiile "clasice" greacă şi romană. <...> Cercetări sistematice în domeniul paleoetnologiei româneşti sau balcanice sunt încă de făcut; a fost totuşi dovedit că un anumit număr de elemente culturale preindo-europene şi paleo-indo-europene s-au conservat aici mai bine decât oriunde în Europa (excepție fac poate Pirineii şi Irlanda)." (Ibidem, p. 191)

Încercând să descifrăm semnificația "sărindarului de obşte", trimitem - nu întâmplător - şi la primele pagini din cartea de mult clasică a lui F. de Coulanges despre Cetatea antică în care, privind tradițiile indoeuropene ca temelie a vieții de familie, F. de Coulanges se referă la străvechimea cultului morților scriind: "Se găseşte acest cult al morților la elini, la latini, la sabini, la etrusci; îl regăsim de asemenea la arienii din India. Imnurile Rig-Vedei fac mențiune despre el. Cartea legilor lui Manu vorbeşte despre acest cult ca despre cel mai vechi pe care l-au avut oamenii.<...> Aceste idei şi aceste rituri sunt tot ce poate fi mai vechi în rasa indoeuropeană şi sunt de asemenea ceea ce a fost cel mai persistent." (Cf. F. de Coulanges, La cité antique, Paris, Hachette, 1927, p.17. Vezi şi E. Benveniste, Le vocabulaire des

institutions européennes, Paris, Les éditions de minuit, 1969, I, p. 171-179.)

F. de Coulanges ne sugerează însă, în mod cu totul nesperat, şi o ciudată apropiere etimologică, la care se cuvine desigur să medităm, chiar dacă nu putem vorbi de o strânsă legătură directă între trecutul atât de îndepărtat, multimilenar, al strămbunilor indoeuropeni şi simplii ţărani ai zilelor noastre din satele noastre dunărene! Căci F. de Coulanges scrie de asemenea: "Acest cult era acelaşi în India ca şi în Grecia şi Italia. Hindusul trebuia să ofere manilor ospăţul pe care îl numea SRADDHA. <...> Hindusul credea că în clipa când oferea acest ospăţ funebru, manii strămbunilor veneau să se aşeze alături de el şi luau hrana care le era oferită. El credea de asemenea că acest ospăţ pricinuia morţilor o mare bucurie. Când SRADDHA e făcut după rituri, strămbunii celui ce oferă ospăţul simt o satisfacţie nesăţioasă." (F. de Coulanges, op. cit., p.18)

E poate prea mult să evocăm legile lui Manu vorbind de Sărindarul de obşte din Desa şi din celelalte sate din preajma Calafatului, dar negreşit că o legătură, pierdută peste negura veacurilor, există între SRADDHA şi tradiţionalul SĂRINDAR de obşte din Desa, a cărui etimologie restrânsă la filiera creştin-bizantină e totuşi prea săracă faţă de frenezia păgână a ospeţelor obşteşti care cuprind în fiecare an pe actualii urmaşi indoeuropeni ai traco-geţilor romanizaţi din părţile cotului cel mare al Dunării, de la Calafat...

De altfel nu trebuie uitat că ne aflăm aci la numai câţiva kilometri de marea necropolă din epoca bronzului de la Cârna, unde au fost găsite micile statuete feminine ale căror poale vârstate se aseamănă izbitor cu zăvelcile pe care oltencele dunărene purtătoare ale sărindarelor de obşte le-au ţesut de veacuri în argelele lor până în zilele noastre, dacă nu chiar şi astăzi... (Asemenea zăvelci apar - oarecum ostentativ şi poate nu întâmplător - şi în alaiurile finale din filmul „Spargerea sărindarului de obşte” din Desa!)

Sărindarul de obşte e astfel un obicei tradiţional cu un amplu scenariu ritual-ceremonial, bogat în sugestii despre străvechimea şi continuitatea poporului român.

AL I. AMZULESCU

/P.S.: Articolul este o formă îmbunătăţită a comunicării apărute în Anuarul Institutului de Cercetări Etnologice şi Dialectologice, 1980, text multiplicat la Gestettn publicaţie cu totul lipsită de circulaţie./

Concluzii la o cercetarea de teren

Sărindarul de obşte

Printre obiceiurile vieţii de familie, o seamă de ceremoniale ce nu marchează momente de trecere propriu-zisă, se manifestă în contemporaneitate ca adevărate mărci identitare. Aşa sunt întrunirile sărbătoreşti precum "ziua moşilor" (în Maramureş şi Bucovina), "rugile" (în Banat), "hramurile" (în nordul Moldovei), "vergelul" (în Maramureş) şi "lăsata secului şi ploconul naşilor" (în sudul ţării). Tot aici, un ceremonial ce a atras atenţia cercetătorilor încă din deceniul al şaselea al secolului nostru, se păstrează până astăzi în cadrele lui tradiţionale, dar cu funcţii de o mare complexitate.

Este vorba despre SĂRINDARUL DE OBŞTE, obicei similar cu "pomana de viu” sau "sărindarul de casă" în ceea ce priveşte scenariul său trisecvenţial, dar având mult mai ample semnificaţii. Am putea, în fapt, vorbi despre un nod polisemnificant, care, la rândul său, este decodat în moduri diferite de la actant la actant, în funcţie de o seamă de criterii bine stabilite.

Înregistrând acest obicei în satul Desa (jud. Dolj), am putut observa mutaţii de aspect, o mare intruziune a individualului, care antrenează - cum e şi firesc - mutaţii de ordin funcţional.

Vârsta obiceiului este încă un subiect controversat: informaţii culese în anii 60 atestă apariţia lui după "războiul cel mare" (1916-1918) sau, poate, o dată cu el. Era - atunci - o modalitate de a asigura împlinirea rânduielilor în eventualitatea morţii năpraznice, violente, într-un spaţiu ostil, departe de comunitatea sătească şi de neamul căruia îi aparţineau oamenii.

Iată însă că, regăsind obiceiul la românii de pe Valea Timocului sau la cei ce locuiesc în Ungaria, datele problemei se pun cu totul altfel. Nu este vorba numai despre prima secvenţă puternic marcată de creştinism şi numită „Purtarea sărindarului” (a colivelor şi a ofrandelor comune ale cetei familiilor „prinse” pentru nouă ani în sărindar) şi nici despre slujirea mesei de către preot la „Spargerea sărindarului". Partea cea mai spectaculoasă este - fără îndoială - "Slobozitul apelor", act cu implicaţii multiple ce nu poate fi datat atât de recent. Este un moment destinat actelor de purificare, de stimulare a fertilităţii, de asigurare a armoniei familiale şi, totodată, o sărbătoare a recoltelor, căci, după cum spun oamenii din Desa, "se ţine atunci când poamele sunt coapte", de regulă, între cele două Sfinte Mării. Sărbătoarea antrenează numai femei, neveste tinere, ce se ospătează pe izlazul satului împreună cu megieşele lor, cu

prietenele, cu soacrele şi cumnatele, mai puțin cu membrele familiei căreia i-au aparținut până la căsătorie.

Este, deci, un moment de consfințire a noilor relații de rudenie, de inițiere în îndeplinirea unor vechi rânduieli, preluate în reşedința virilocală şi de asumare a lor o dată cu trecerea în rândul familiei soțului. Pe de altă parte, cum am aflat în momentul ulterior al cercetării, "Spargerea sărindarului" (desfăşurată de Sf. Mare Mucenic Dimitrie) este un complex de acte ce prelungesc viața feciorească, pentru că, aşa cum spun bătrânii, această vârstă ireversibilă nu poate "fi lepădată aşa de lesne ca şi cum ai lepăda o haină veche, ca să iei alta în loc". Bărbații sunt absenți de la "Slobozitul apelor", căci apa este un element prin excelență feminin, dar vor fi prezenți la "Spargerea sărindarului" ce se încheie cu un foc peste care sar copiii şi în jurul căruia se joacă şi se chiuie până noaptea târziu.

De altfel, totul pare să se desfăşoare după un alt sistem de valori simbolice decât cele creştine.

Actele sfințirii apei, purtatul colivelor de Păresimi, trimiterea trochițelor cu lumini pe apă (ca ofrandă către "cei de dincolo"), împodobitul "pomului**"** şi căratul apelor la familiile prinse în ceata de sărindar sunt îndeplinite de două personaje ce împlinesc condiția purității: **"**o babă iertată**"** şi "o fetiță curată". Chiar şi pregătirile rituale în sine se realizează de către cele mai în vârstă femei din casă, în vreme ce nevestele tinere pregătesc "bucatele lumeşti", adică tot ceea ce ține de modernitate, de aport individual la tradiție, fiind, totodată, legat de ospețele de petrecere mai curând decât de pomenirea morților. Astfel, pe mesele de sărindar, am văzut deopotrivă pite, colivă, poame, rachiu îndulcit şi lumnini, dar şi torturi sau preparate "de oraş" (cum le spun bătrânele). Dincolo de încercarea de a duce un plus de modernitate, tinerele neveste vor să-şi demonstreze măiestria, spiritul gospodăresc desăvârşit şi am constatat o adevărată întrecere în această îndeletnicire.

Consumarea hranei în comun este un aspect al vieții arhaice şi tradiționale ale cărui semnificații s-au analizat de către etnologi, de aceea nu vom insista asupra lui. Numai că, ospățul în sine este precedat de "împărțeală", pentru ca 'bătrânii", "cei de dincolo", să se poată bucura şi ei, „să-şi petreacă alături de iştialalți, de ăi tineri". Către aceeaşi semnificație ne îndrumă şi prezența pe acelaşi pomelnic a celor vii şi a celor morți, slujba religioasă în care urarea "Mulți ani trăiască!" se rosteşte alături de rugăciunea de pomenire a celor morți.

O seamă de acte rituale precum sădirea şi dăruirea pomului împodobit cu obiecte femeieşti, tămâierea bucatelor, masa de pe izlaz, jocul final, ca şi obiectele rituale amintite mai sus vorbesc despre relicve ale unor sărbători ale belşugului şi familiei. Inițierea copiilor prin participarea la toate cele trei secvențe ale obiceiului şi prin jurământul de la „Slobozitul apelor", primirea pomului şi săritul peste foc la „Spargerea sărindarului" asigură perpetuarea şi păstrarea semnificațiilor străvechi ale obiceiului.

Fără a contesta vârsta apreciată ca fiind de doar câteva decenii a „Sărindarului de obşte", credem că obiceiul s-a grefat - sau mai bine spus - a contribuit la rememorarea unor practici străvechi legate de culturi ale fertilității şi morții.

Astăzi, **"**Sărindarul de obşte**"** are un pronunțat rol de structurare şi păstrare a unor relații interumane ce sudează comunitatea tradițională şi contribuie la inițierea tinerilor în noua condiție de familie recent constituită, în practicarea unor datini legate de cultul strămoşilor şi perpetuarea neamului. Totodată, este - incontestabil şi evident - un prilej de petrecere, un tip cu totul special de sărbătoare, de afirmare a prosperității, de revigorare a legăturilor cu ceata de vârstă, de împlinire a maturității.

Mai presus de toate, ni se pare a fi, oricât de prematur ar părea, un prim pas către "Marea Trecere", un contact cu ceea ce înseamnă neamul şi comunitatea, dincolo de timpul trăit cotidian, în "lumea fără dor". Este un mod firesc de a te obişnui cu ireversibilitatea timpului, de a te înscrie - pentru o vreme - în timpul sacru circular, de a-ți asuma destinul morții în mod firesc, un comportament pe care civilizația urbană l-a pierdut cu totul, înlocuindu-l cu anxietatea şi angoasa.

NARCISA ŞTIUCĂ
Cercetător
Centrul Național al Creației Populare

ELEMENTE DE TRADIȚIE STRĂVECHE ÎN PRODUCȚIA CENTRULUI CERAMIC OBOGA

Amplasat pe cursul inferior al Oltețului, centrul ceramic Oboga, alcătuit din mai multe sate: Oboga de Jos, de Mijloc , de Sus şi Bobiceşti, poate fi considerat nu numai ca unul dintre centrele cu cea mai masivă producție din țară, ci şi unul din centrele în care s-au perpetuat cel mai bine tradiții străvechi.

Descoperirile arheologice din zonă, ce au scos la iveală numeroase resturi de olărie preistorică, atestă centrul ca pe o aşezare străveche. O impulsionare deosebită primeşte meşteşugul olăritului la Oboga, în epoca brâncovenească, centrul deservind marile aşezăminte ale Basarabilor şi Brâncovenilor de la Plăviceni, Brâncoveni şi Căluiu, precum şi pe cele ale marilor boieri de la Craiova şi Slatina.

În secolul al XVIII-lea asistăm la o transformare a vechii ceramici de Oboga, atât în ceea ce priveşte tehnica de ornamentare, cât şi decorul propriu-zis, sub influența centrului de tradiție mai nouă de la Horezu. În ciuda acestor asimilări, în producția centrului continuă însă să persiste până în zilele noastre numeroase elemente de veche tradiție: forme străvechi, tehnici de

ornamentare, ornamente.

Din marea varietate de forme ceramice produse la Oboga, amintim, în primul rând, pentru descendența lor din forme vechi, ulcioarele şi oalele de fiert cu torți, decorate cu motive preistorice, precum motivul în "damier", constând din pătrate alternantem, cel al "imbricației" (solzi aşezați în triunghi) sau cel al romburilor.

O altă formă străveche, perpetuată în producția centrului până în urmă cu câteva decenii, o constituie oțetarul sau vasul de murături, ce păstrează tradiția amforoidă din antichitate. De origine grecească, atât în ceea ce priveşte forma, cât şi utilitatea, amfora a devenit un vas foarte obişnuit şi la romani, fiind destinată păstrării, dar mai ales transportului lichidelor, în special untdelemnului şi vinului. Pe teritoriul Olteniei, săpăturile arheologice au evidențiat faptul că, încă din La Tène, localnicii imitau amforele greceşti, dovadă descoperirile de la Orlea sau Romula.

Oțetarele de Oboga destinate, aşa cum o arată şi numele, păstrării oțetului, se caracterizează, față de exemplarele provenind din alte centre, prin gâtul lor mai alungit, amforoid. Față de oțetare vasele de murături sunt mai mici, au gâtul mai scurt şi mai larg şi fundul lățit, pentru a avea o mai mare stabilitate. Totuşi, vasele mari care rămâneau de obicei nemişcate, au păstrat forma ascuțită până în secolul al XIX-lea.

Alături de ulcioare, oțetare şi oale, strachinile reprezintă formele ceramice cele mai caracteristice româneşti, continuatoare ale unor vechi tradiții, exemplarele lucrate astăzi la Oboga încadrându-se mai ales tipului de influență orientală, cu bază mică, margini curbe şi buză răsfrântă în afară.

Oboga figurează astăzi printre puținele centre ceramice din țară în care s-a perpetuat confecționarea de figurine cu forme zoo şi antropomorfe (puşculițe, fluierici, jucării), a căror asemănare cu figurinele descoperite în aşezări sau morminte preistorice este izbitoare. Evidențiem, în special, figurina antropomorfă cu fustă clopot, atât de asemănătoare figurinelor neolitice de la Gumelnița.

În toate aceste cazuri nu se poate vorbi de un primitivism al olarilor contemporani, ci mai de grabă de o similitudine de concepție artistică şi de o stilizare a elementului decorativ, păstrate identice, din timpuri străvechi până astăzi.

În strânsă legătură cu figurinele, dar cu o cu totul artă funcționalitate şi semnificație, amintim ulcioarele de conăcărit, având formă simbolică de barză sau cloşcă cu pui, precum şi ploştile de pământ, cu decorații reliefate prin pastilaj.

Legătura cu tradiția este evidentă în producția centrului Oboga, nu numai în ceea ce priveşte perpetuarea unor forme străvechi ci şi în folosirea unor tehnici de ornamentare şi a unui repertoriu de motive decorative de veche tradiție. Astfel, aici, continuă să se utilizeze, în decorarea vaselor mari, reliefurile aplicate, realizate de obicei cu mâna, tehnică foarte răspândită odinioară în centrele ceramice din mai multe provincii ale Imperiului roman, printre care şi Dacia.

În lucrarea sa "Ceramica romană din Oltenia", Gh. Popilian publică 11 astfel de vase provenind de la Romula şi Orlea, din care au fost descoperite fragmente decorate cu şerpi, iar uneori şi cu figuri umane, în zona umărului sau a toartei. Vase asemănătoare au mai fost publicate pentru Oltenia de prof. D. Tudor şi de Al. Bărcăcilă, fiind descoperite la Romula şi respectiv în castrul de la Drobeta.

În ceea ce priveşte semnificația lor, cei mai mulți cercetători le-au pus în legătură cu cultul lui Mithras, străveche divinitate orientală de origine iraniană, zeu al soarelui şi luminii, simbol al nemuririi şi al victoriei asupra forțelor răului şi întunericului.

La Romula, unde au fost găsite fragmente de vase cu şerpi aplicați în relief, exista un puternic nucleu de adoratori orientali, iar bogăția izvoarelor favoriza cultul zeului Mithras, ca protector al surselor de apă. În cadrul cultului, vasul ținea locul izvorului, de unde prezența şarpelui cu rol apotropaic, după unii cercetători, iar după alții, simbolizând paznicul izvorului sfânt.

Am insistat asupra prezenței în sudul Olteniei, în secolele III-IV e.n., a unor vase ornamentate cu figuri în relief aplicate, produse ale unor ateliere locale, precum şi asupra semnificației acestor reliefuri, având în vedere prezența în producția actuală a centrului Oboga a ulcioarelor de nuntă, ornamentate cu reliefuri aplicate, reprezentând de cele mai multe ori şerpi, a căror semnificație o constituie, având în vedere funcționalitatea rituală a vasului, rolul tor de protectori ai tinerilor căsătoriți împotriva oricăror forțe metalice.

În afara reliefurilor figurative ce împodobesc ulcioarele de nuntă, meşterii de la Oboga au utilizat, până nu demult, în decorarea oțetarelor sau a vaselor de murături şi reliefurilor simple ("brâne"), alveolate, realizate prin apăsare cu degetul în pasta moale, ornamente ce se regăsesc, sub formă de brâu alveolar, întrerupt sau nu de butoni, pe vasele clopot sau pe vasele borcan din epoca traco-getică.

Repertoriul ornamental al centrului Oboga conține de asemenea numeroase motive cu origini străvechi, cum ar fi: spirala, frecventă în ceramica de Cucuteni (Moldova) şi Boian (Muntenia), linia ondulată, întâlnită încă din epoca " La Tène", solzişorii, ornament preistoric, folosit pentru umplerea spațiului în cazul motivelor animaliere (peşte, păsări), brăduțul şi triunghiul, utilizate în olăria preistorică zgâriată ş.a.

Am încercat în cele prezentate mai sus o sumară enumerare a numeroaselor elemente de tradiție străveche, întâlnite în producția actuală a centrului Oboga, elemente ce reprezintă dovezi elocvente ale vechimii şi continuității meşteşugului şi implicit a populației, în zonă.

VIORICA TĂTULEA
Cercetător Ştiințific
Muzeul Olteniei Craiova

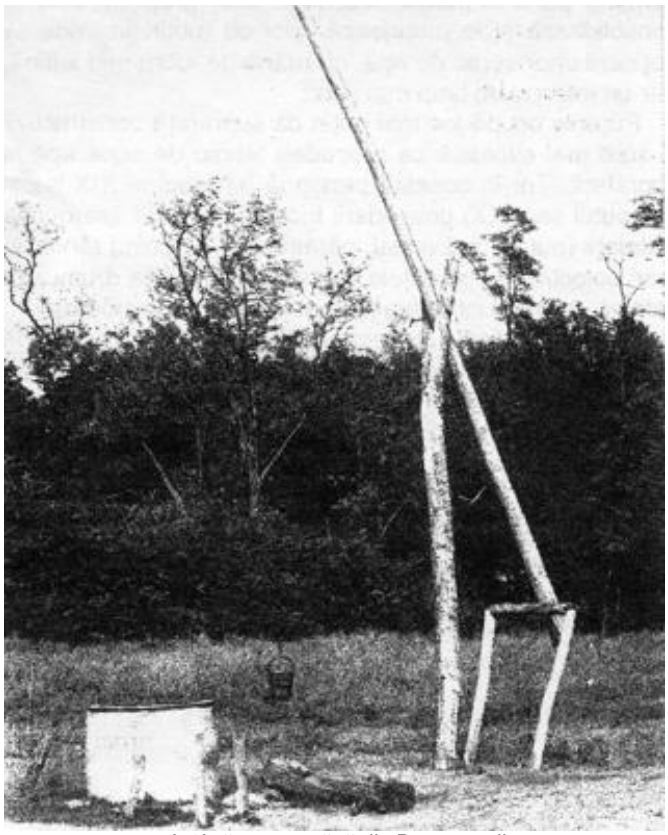

Fântână cu cumpănă din Desa – Dolj

Foto: Adrian Piscupescu

UNELE PRECIZĂRI CU PRIVIRE LA PROBLEMELE LEGATE DE FÂNTÂNILE DIN OLTENIA

Atât pentru nevoile personale, dar mai ales pentru nevoile din gospodărie, omul a fost obligat să caute şi să-şi procure apa.

Procurarea apei a fost rezolvată mai uşor, atunci când omul a folosit resursele de la suprafață. Adică apa din fluvii, râuri, pârâuri şi izvoare, apa din lacuri şi bălți precum şi apa din precipitații: din ploaie, zăpadă sau gheață. Aşa se explică faptul că cele mai multe aşezări umane preistorice au fost descoperite de arheologi pe malurile râurilor şi bălților.

Problemele cele mai complicate de rezolvat le-au avut în situațiile în care colectivitățile umane au fost obligate şi a trebuit să caute şi să-şi procure apa din subsol; apa nevăzută, apa din pânza freatică.[1]

Procurarea apei din pânza freatică a impus colectivităților umane rezolvarea următoarelor probleme:

1) Metodele şi practicile populare tradiționale de depistare a punctelor de pe sol în care pânza freatică se află la cea mai mică adâncime.

2) Procedeele şi mijloacele de a ajunge la sursa de apă din subsol după ce a fost depistată.

3) Tehnica (mecanismele) de aducere - de extragere, de scoatere a apei - la suprafață.

4) Consolidarea şi protejarea locului unde s-a ajuns la pânza freatică („la izvor").

5) Credințele, practicile, obiceiurile şi datinile de protejare şi întreținere a surselor de apă. Deci şi a punctelor de alimentare cu apă din pânza freatică.

Având în vedere vastitatea problematicii legate de fântâni, noi nu vom încerca nici măcar să propunem vreo clasificare a lor, aşa cum încearcă unii autori în lucrările lor. De altfel este foarte dificil de făcut o clasificare a fântânilor.

În lucrările de specialitate apărute la noi în care se prezintă problematica alimentației cu apă a colectivităților umane din aşezările săteşti ale țării noastre, clasificările fântânilor sunt discutabile. În foarte multe studii autorii confundă fântâna propriu-zisă cu izvorul, iar criteriile de clasificare sunt amestecate. Când se are în vedere arhitectura fântânii, când se consideră, ca principal, mecanismul de extragere a apei din fântână. De exemplu: în tipologia fântânilor, propusă de Octavian Radu Maier, în A.E.R. nr. 4/1978 se menționează:

1) Groapa pentru apă
2) Fântâna cu cumpănă
3) Fântâna cu manivelă
4) Fântâna cu roată
5) Fântâna cu scripete (Dar şi acest tip are în cele mai multe cazuri manivelă sau roată)
6) Fântâna cu vârtej, cu animale
7) Altele: Cişmelele şi fântânile cu roată de vânt.

În nr. 6/1979 al aceleiaşi publicații, Radu Maier ne propune cam aceiaşi clasificare cu unele mici modificări:

1) Groapa de apă şi izvorul (Deci aici apare şi izvorul)
2) Fântâna cu cumpănă
3) Fântâna cu roată
4) Fântâna cu manivelă
5) Fântâna cu scripete
6) Fântâna cu vârtej acționat de tracțiune animală. Aici, spre deosebire de studiul anterior, se face o binevenită precizare)
7) Altele

La această rubrică "Altele", autorul face, între paranteze, următoarea precizare: "... aici au fost înregistrate izvoarele şi fântânile cu cârlig, care sunt prin excelență surse de apă de suprafață, între 0.50m-2m adâncime." Ne întrebăm, însă, cum s-o fi explicând că

1 Pânza freatică ('izvorul") este primul strat de apă care se găseşte la mici adâncimi şi care întreține şi influențează proprietățile solului, menține şi perpetuează vegetația. Din apa freatică se formează izvoarele, fântânile şi puțurile.

apa este "... prin excelență la suprafață..." dacă ea se află la 0.50m-2m în subsol? Dacă izvoarele le-a introdus la primul punct, de ce le-o mai fi băgat şi în această categorie "ALTELE" de la punctul 7?

După cum se poate observa clasificarea este discutabilă cu foarte multe inconsecvențe şi chiar confuzii. În vederea argumentării acestei afirmații să mai dăm un exemplu: în Ghidul Muzeului tehnicii populare din Dumbrava Sibiului (Sibiu, 1986, pag. 199) se spune: "Fântâna este de tipul celor cu roată şi ghizdul octogonal din grinzi de brad cu acoperişul conic din sită". Aşa cum se poate observa în această clasificare autorul a pus accentul pe criteriul formei şi elementelor constructive, care conferă aspectul arhitectural al fântânii şi mai puțin detaliile tehnice referitoare la scoaterea (extragerea) apei: tambur, scripete etc.

Scurta noastră expunere a urmărit să atragă atenția că problematica apei, ca element vital pentru colectivitățile noastre săteşti cu toate implicațiile ei în conştiința țăranilor români nu a fost temeinic cercetată şi nu considerăm că este cazul să insistăm asupra acestui subiect. Precizăm totuşi, că în Oltenia întâlnim majoritatea tipurilor de fântâni grupate în clasificările de mai sus. Mai puțin fântânile din care se scotea apa cu burduful şi cu ajutorul tracțiunii animalelor; fie că dispozitivul de aducere a burdufului, sau a găleții la suprafață se făcea prin intermediul vârtejului sau al roții de lemn. Acest tip de fântâni erau frecvente în Dobrogea. Şi oltenii au avut asemenea instalații de apă acționate de animale. Dar, acestea erau create pentru irigații sau pentru poverne la extragerea şi mai ales la transportul unor mari cantități de apă; aşa zisele "roți de udat".

Izvor cu capete de cai din Argetoaia – Dolj
Foto: Paul Pleşa

Mai trebuie menționat că în majoritatea aşezărilor din județele Olteniei se face o distincție netă între izvorul captat (amenajat cu bazin şi uneori cu jgheab) şi fântână. Nici chiar ca denumire nu sunt confundate aceste două tipuri diferite ca surse de alimentare cu apă. Izvorului captat i se spune bunar şi cişmea ("ceşmea") şi nu fântână; s-ar mai pune problema cuvântului puț, folosit şi în unele județe ale Olteniei; mai ales în aşezările de şes; Denumirea gropii săpată în pământ până la "izvor" (pânza freatică) cu cuvântul puț este mai nouă. Cu toate că-i tot de origine latină[2] ca şi fântână cuvântul puț (pentru această sursă de apă), a început să fie folosit mult mai târziu, prin secolul al XIX-lea, când au început forajele la pungile de petrol de pe Valea Prahovei şi din alte zone. Noțiunea este impusă de apariția industriei petroliere. Tehnologia de săpare a puțurilor petrolifere a dus la apariția unor utilaje simple pe care le folosesc meşterii puțari din lumea satelor pentru săparea în pământ, până la pânza freatică a unor gropi pe care le consolidează şi le protejează apoi cu tuburi în vederea obținerii unor surse de apă, cu mână de lucru mai ieftină, într-un interval de timp mai scurt.

Puțurile ocupă loc mai puțin ca suprafață constructivă şi sunt mai evoluate ca procedeu tehnic de scos apă la suprafață. Tot în aceasta perioadă (sf. sec. al XIX-lea şi începutul sec. XX) gospodarii încep să-şi facă asemenea instalații (puțuri) individual, părăsind şi înlocuind fântânile mari colective de pe ulițele sau de la răscrucile drumurilor satelor, cu puțul individual, săpat în incinta gospodăriei.

Totuşi, fântânile cu cumpănă şi bunarele, pe lângă rolul lor practic, aveau, şi, mai au încă, o mare valoare decorativă în peisajul de câmpie sau colinar din preajma satelor româneşti. Alături de pietrele şi crucile de hotar, alături de troițe, de altare şi de icoanele din preajma satelor, ele dau speranță şi cuibăresc în sufletul călătorului siguranța şi certitudinea bunăstării, a prosperității. Aşezărilor Olteniei îi rămân însă tipice izvoarele amenajate şi adăpostite prin mici construcții de lemn cu capete de cai, ce sunt socotiți benefice elemente de pază ale locului din care izvorăşte apa element esențial vieții, dar şi cu mare putere de simbol.

În trecut căutătorul de izvoare şi constructorul de fântâni, alături de cruceri, au fost din totdeauna, considerați oameni cu calități deosebite frizând supranaturalul, iar ctitorul de fântâni era socotit ca realizator al unui act de mare generozitate, de omenie, de gratitudine, de pietate. Dar credințele, datinile şi obiceiurile legate de apă - de fântâni, de bunare, de apele curgătoare etc. - constituie, aşa cum afirmam şi în paginile anterioare, un alt mare şi important capitol al civilizației şi culturii poporului nostru şi el necesită o urgență şi temeinică cercetare până nu se uită şi nu se pierde totul.

PAUL TEODOR PLEŞA
Etnograf

2 Puț din lat. Puteus = Gaură săpată In pământ pentru extragerea petrolului din zăcământ. Groapă (de obicei cilindrică cu pereții căptuşiți cu tuburi, săpată în pământ până la un strat de apă şi care serveşte la alimentarea cu apă).

AMBIANȚA ARHITECTONICĂ ROMÂNEASCĂ

Mai mult decât oricare altă piesă a gospodăriei țărăneşti, casa reprezenta expresia, măsura fundamentală a vredniciei, a chibzuinței, a puterii economice, a poziției sociale. De aceea, faza dintâi a bărbaților consta în agonisirea celor trebuincioase înălțării unor case cât mai trainice, cât mai "mândre".

Potrivit rânduielilor străvechi casa trebuie clădită pe locuri "bune", "curate". Erau considerate "rele" locurile pe care se produseseră morți violente, pe care se făcuseră jurăminte "strâmbe", sau care se dovediseră aducătoare de nenorociri pentru înaintaşi. Obişnuit, vatra străbună a casei nu se părăsea decât rareori. De regulă, fiul cel mic rămânea în casa părintească, iar ceilalți îşi înălțau locuințe în imediata apropiere.

În alegerea locului de casă, se ținea seamă şi de configurația terenului. în mod curent, casele se plasau în partea mai ridicată a curții, pentru înscrierea armonioasă a acestora în peisaj. Fiind astfel aşezate, ele îşi evidențiau perfecția volumetrică până în depărtare şi îngăduiau, totodată, celor ce le locuiau să privească lung, până în zare, să se afle într-un continuu şi nemijlocit contact cu natura înconjurătoare.

De asemenea, se avea în vedere înscrierea casei în ambianța arhitectonică a gospodăriei, relația ei cu construcțiile anexe, relație în care deținea o poziție privilegiată, concretizată în faptul că locuința se plasa astfel încât din tinda (prispa, târnațul) ei să existe o bună vizibilitate a întregii curți, a tuturor acareturilor.

Orientarea după soare, adică construirea caselor cu fața spre sud, a reprezentat o altă cerință generală, iar o dată cu tragerea satelor la drum s-a adăugat şi exigența că locuința să se afle înspre drum, iar acareturile să se clădească mai în spate, pe laturile gospodăriei.

În afara unor cerințe de felul celor amintite, care reprezintă o expresie a modului propriu de a simți şi de a gândi şi care au devenit tradiționale prin consfințirea în timp, românii n-au fost îngrădiți de alt gen de reglementări (până pe la începutul secolului trecut, nici chiar de prevederile administrative) privitoare la înălțarea caselor. De aceea, în cadrul vetrei săteşti, casele lor formau grupuri asimetrice față de drum, erau pierdute prin grădini, părând crescute din peisaj. Şi în această dezordine aparentă suntem îndemnați să descifrăm consecința unei evoluții fireşti, fără hiatusuri, a unui popor străvechi. Spre o astfel de concluzie ne îndeamnă, de exemplu, raportarea la casele saşilor din România, care se clădeau una lângă alta, formând la stradă un adevărat zid. O atare ordine geometrică poate fi ecoul ordinii din sufletul saşilor, dar ea nu se cuvine a fi desprinsă şi de faptul că ne aflăm în fața unei populații care, colonizată fiind în mijlocul etniei româneşti, a trebuit să manifeste o mai accentuată rigoare în gruparea caselor la un loc, în fortificarea lor şi în izolarea fațadelor dinspre drum de privirile din afară. Era grija unei colectivități implantate de a se pune la adăpost de orice pericol.

La crearea impresiei că locuințele românilor erau născute parcă din "inspirația capricioasă a naturii însăşi" (cum spunea Lucian Blaga) contribuia neîndoielnic şi materialul din care se înălțau. Într-adevăr, casele construite din lemn aveau un farmec aparte, care îşi găsea temeiul în noblețea intrinsecă a materialului de lucru, în însuşirea acestuia de a putea fi umanizat fără a i se modifica constituția şi fără a i se schimba fundamental aspectul, în capacitatea lui de a da căldură mediului locuit, de a lăsa să se prelungească natura neviolentată spre interior.

Înjghebarea îndeobşte chiar în mijlocul pădurii, prin utilizarea lemnului provenit din zeci de copaci aleşi "pe sprânceană", casele de odinioară se caracterizau şi prin masivitate, printr-o trăinicie seculară. Chiar dacă acoperişul de paie sau de şiță se înlocuia după câteva zeci de ani, osatura casei înfrunta asperitățile timpului pe durata mai multor generații succesive. E adevărat că pentru ocrotirea rezistenței fireşti a lemnului interveneau şi meseriaşii care se străduiau să combată dăunătorii biologici ai materialului de lucru încă din timpul ridicării construcției. Astfel, împotriva proliferării muşchilor şi a lichenilor, recurgeau la picioarele de piatră care favorizau circulația aerului pe sub clădire, iar pentru întărirea

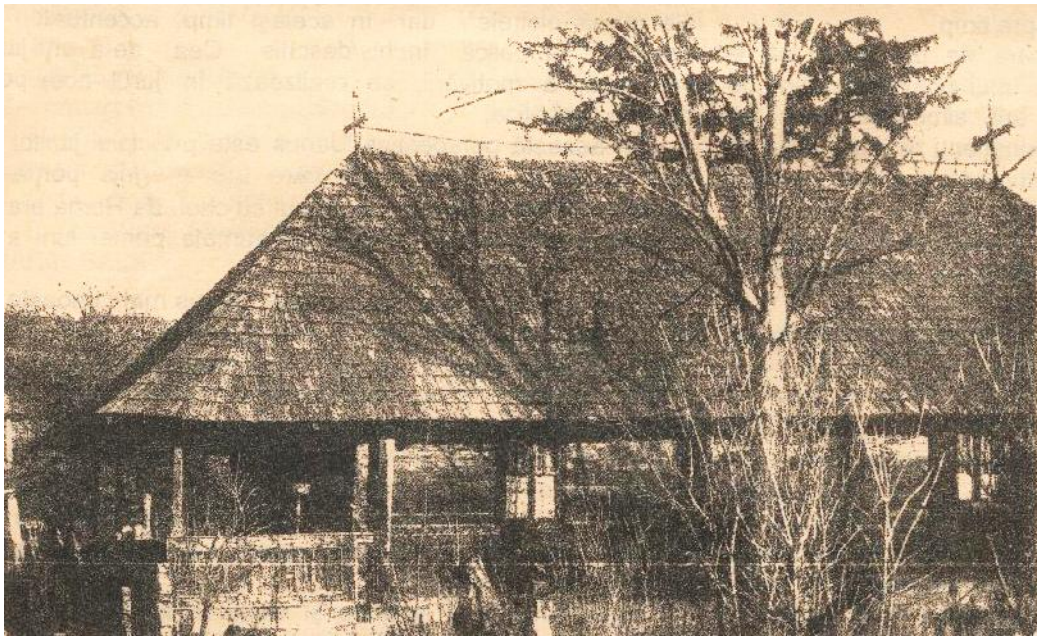

Biserica de lemn din Valea lui Pătru – Dolj
Foto: Adrian Piscupescu

lemnului cu deosebire a tălpilor dinspre nord-vest acesta se stropea cu soluție de var. Pe de altă parte streşinile erau foarte largi, iar acoperişurile se înălțau într-atât încât precipitațiile atmosferice să se scurgă rapid.

Împreunarea tălpilor şi a bârnelor la colțurile caselor sau fixarea căpriorilor în cosoroabe şi pe culme erau operații pe care meseriaşii le înfăptuiau cu atâta ingeniozitate şi temeinicie încât locuințele de lemn rămâneau intacte chiar şi în urma cutremurelor sau a alunecărilor de teren

În general, planul locuințelor rurale era perfect adaptat funcției. Or, în concordanță cu datina străbună, cu normele statornicite în funcționarea obştilor săteşti româneşti, casa țărănească n-a constituit nicicând adăpost pentru mai multe familii descinse din acelaşi strămoş, ci numai pentru o singură familie "obişnuită" (compusă din soț, soție şi copii) sau, mai rar, pentru două (în cazurile în care familia fiului mai mic locuia cu părinții acestuia). Este o situație întru totul diferită de cea tipică pe vremuri în Balcani, unde casa includea, de obicei, locuințele membrilor unei "comunități de familii" sau ai familiilor înrudite ce compuneau un "clan". Având altă destinație, casa țărănească românească avea şi dimensiuni relativ reduse. În măsura în care a fost investită şi cu atribuția de apărare a familiei şi a avutului oamenilor, ea a manifestat şi unele tendințe de fortificare, depistabile atât la exemplarele joase (a se vedea, bunăoară, spațiile mascate în spatele caselor, pentru a servi - în momentele invaziilor - la ascunderea proviziilor, a obiectelor vestimentare etc.), cât şi la piesele înalte (avem în seamă, de pildă, masivitatea soclului, a parapetului sălii de la etaj; scara interioară de urcare la etaj; uşile mari, puternice, de la pivnița de la parter, care se puteau manevra printr-o pârghie de la etaj etc.).

În ansamblul său, casa țărănească de lemn se mai definea prin armonia proporțiilor – emanație, între altele, a discreției, a echilibrului sufletului românesc -, prin păstrarea unui raport corespunzător între volumul construcției şi înălțimea acoperişului (de obicei, acoperişul cu paie reprezenta 3/4 din lățimea casei, iar acoperişul cu şiță avea înălțimea egală cu 2/3 din lățimea casei), prin eleganța liniei, prin diversitatea formulelor arhitecturale de concretizare, prin bogăția detaliilor ornamentale, care înnobilau lemnul şi care erau executate cu simț artistic.

Prin proporții monumentale, prin echilibrul volumelor de bază (temelie, pereți, acoperiş), prin ingeniozitatea asocierii tuturor elementelor într-o creație deopotrivă utilitară şi frumoasă, mai ales casa înaltă românească poate fi înscrisă în rândul celor mai izbutite întruchipări arhitectonice țărăneşti din Europa.

GH. IORDACHE

CÂTEVA ASPECTE PRIVIND SIMBOLISMUL "JANITOR" AL CALOIANULUI

Analizând datele acestei practici, ne vedem puşi în fața unui simbolism contradictoriu care determină interferența a trei mari zone referențiale:

a) agricultura tradițională,

b) ritualul funerar,

c) concepția tradițională despre timp.

Cele câteva aspecte pe care ne propunem să le discutăm vizează surprinderea unui posibil element de convergență a acestor trei arii simbolice, fără să supralicităm, însă, concluziile, conştienți fiind de faptul că simbolurile rămân în timp ce simbolistica lor se schimbă sub presiunea istoriei.

Astfel, în mod determinant, Caloianul se integrează unui simbolism janitor. El este cel care deschide porțile cerului.

În Oltenia de sud el are un dublu feminin, Caloianița, iar în Oltenia centrală, practica se întâlneşte sub denumirea Muma ploii, care impune la rândul ei, ideea de feminitate.

Aceste două aspecte conduc la conturarea unor solidarități simbolice. Se impune să subliniem că un astfel de termen are la bază şi vehiculează echivalențe simbolice, deci, relațiile pe care le vom face în continuare nu trebuie privite ca un sistem mecanic în care acționează legea cauzei şi a efectului, ci mai curând ca propoziții dintr-un text fragmentar.

Solidaritățile simbolice care nouă ni se par relevante în cazul de față sunt: Caloianul-Janus-Sf. Ioan-Isus Christos. Într-un astfel de lanț, "verigile" au însă roluri şi o importanță diferită.

Textul, tripartit structural, cunoaşte practic o stare catalectică a primelor două secvențe: cea a invocației/ Caloiene, Ene/ şi cea a rugăminții / Deschide lădițele/ Să curgă ploițele/, dar, în acelaşi timp, accentuează opoziția simbolică închis/deschis. Cea de-a treia secvență, a motivării, se realizează în jurul acestei opoziții simbolice.

Din această perspectivă, Janus este principiul janitor prin excelență. El este cel care are în grijă porțile solstițiale, fiind cunoscut drept zeul cu chei. La Roma era sărbătorit de solstiții, dând chiar numele primei luni a anului.

Dincolo de acest aspect solstițial, Janus mai cunoaşte un caracter androgin: Janus/Jana/R. Guenon; 129/supraviețuind doar ca simbol ermetic/Rabis/şi unul inițiatic: rădăcina cuvântului pare a fi din sanscrită – care a dat în această limbă "jâna"/cale/iar în latină "ire"/a merge/ şi compusul in+ire/a intra/ din care se derivă "inițiatic"; Janus fiind, într-adevăr, stăpânul celor două căi, pe care le parcurge cu barca sa, trecând dintr-un tărâm în altul. Prin acest ultim aspect, se face relația cu aria simbolică funerară.

Janus janitor mai impune şi ideea ciclicității şi, mai ales, a orientării scurgerii timpului. Janua Coeli corespunde solstițiului de iarnă, iar Janua Inferni celui de vară.

Creştinismul a preluat această idee de ciclicitate prin sărbătorirea celor doi sfinți Ioan. La noi, Janua Inferni este marcat de o sărbătoare a Dianei/Sânzienele/, care poate fi interpretată şi ca un dublu feminin al lui Janus, respectiv, Janua/cf. R.Guenon; I29/. Mai mult, chiar, această ciclicitate a fost surprinsă în cultura populară occidentală prin maniera de a-i diferenția pe cei doi sfinți Ioan: Ioan care plânge şi Ioan care râde.

Într-un astfel de context, s-ar impune rediscutarea etimologiei numelui Caloian, văzut de G. Săulescu drept Ioan cel Bun/ I982; p.244/. Fără a-l identifica, însă, cu Ioaniţiu, întemeietorul imperiului româno-bulgar, etimologic îl încadrează în aria solstițială a lui Ioan care râde, a liniei ascendente a anului, a renaşterii, a puterii vitale.

În ceea ce priveşte inițierea, unele texte ale Caloianului ne apar ca o căutare rituală, conținând chiar ideea de ofrandă, fiind construite pe ideea epifaniei în urma unei dispariții rituale.

Această primă solidaritate simbolică între Caloian şi Janus indică doar vechimea şi esența păgână a practicii, pentru că în cultura noastră populară, Caloianul nu este circumscris unui context solstițial. Este însă solidar cu ideea de ciclu natural.

Sf. Ioan şi Isus Christos. Aceste două "verigi" ale lanțului simbolic subliniază o anumită dinamică a transformărilor suferite de simbolistica inițială şi, deci, relația cu evoluția istorică.

Apropieri între Janus şi Isus Christos s-au făcut deseori. Christos este şi el stăpân al cheilor, dar, mai ales, el este 2 calea"/Epistola lui Pavel către evrei, VII, 3/, El este cel care inițiază.

Caracterul solstițial al lui Isus este amintit de către Ioan. În Evanghelia care-i poartă numele, Ioan spune: 'Trebuie ca El să crească iar eu să mă micşorez "Ioan;III,30/, referindu-se la paralelismul simbolic dintre Isus şi Ioan Botezătorul. Toate acestea au la bază faptul că în creştinismul timpuriu între Christos şi Soare exista o solidaritate simbolică perfectă. Să mai adăugăm şi faptul că ploaia şi lumina sunt echivalente din punct de vedere simbolic iar simbolismul ploii ca lumină a fost conversat menținându-se chiar în liturghie /Isaia: 45, 7, 8/ "Eu întocmesc lumina.. Să picure cerurile de sus şi să ploaie norii neprihănirea".

Practica românească a Caloianului pare a fi o lectură creştină a unui text păgân, cu toate transformările specifice unei reideologizări.

Data fixă a practicării Caloianului este între moartea Domnului şi Înălțarea sa, impunând un context simbolic funerar a cărui semantică oscilează însă între aspectul funerar strict dat de ritualul înscenat de practică, înmormântarea păpuşii de lut, şi metafora renaşterii naturii, pe care, de altfel, Christos o preia.

Modelul exemplarității vieții şi pătimirii Mântuitorului devine, astfel, un "catalizator", o grilă mentalitară în lecturarea unui fond păgân de către o civilizație în care creştinismul şi reminiscențele păgâne au fost, de altfel, două dimensiuni conciliante, asigurând, în felul acesta existența unor practici populare precum Caloianul.

NICOLAE PANEA

Folclor coregrafic

PANAGHIA

Comuna: CIUPERCENII NOI
JUDEȚUL DOLJ
Informatori: IOVAN MARCEL: 22 ani
MATEI NICOLAE: 20 ani
Formația de dansuri a Căminului
MUZICA: Grup de suflători care acompaniază formația de dansuri
Data culegerii: 2 Aprilie 1967
Cercetător: Maestru de balet MARIN BADEA.

JOC: Bărbătesc
ȚINUTA: Prinşi de brâu olteneşte (de mână încrucişat la spate)
FORMAȚIA: În linie
TEMPOUL: Vivace
MĂSURA MUZICALĂ:

Jocul cuprinde trei părți, prima parte având 8 măsuri, a doua 48 măsuri, iar a treia 24 măsuri.

Melodia conține trei fragmente: A, B şi C. Fragmentele A şi B au câte 4 măsuri fiecare şi se cântă cu repetiție, iar fragmentul C are 8 măsuri.

Cele trei părți ale jocului, nu coincid cu cele trei fragmente ale melodiei, din care cauză, jocul se desfăşoară fără a ține seamă de construcția melodică.

DESCRIEREA GRAFICĂ A JOCULUI
PARTEA I-a
Se execută pe 8 masuri.

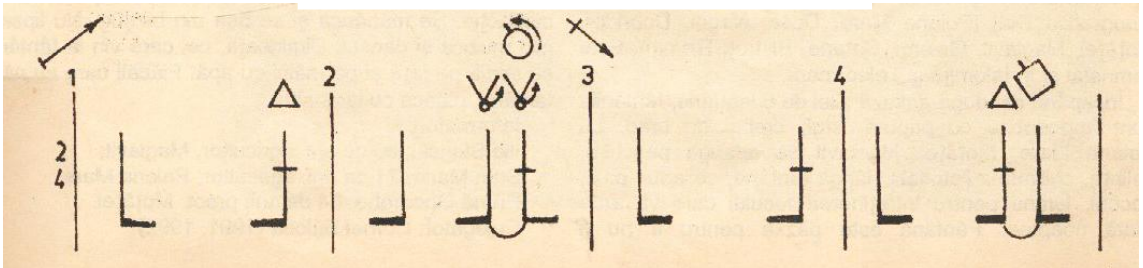

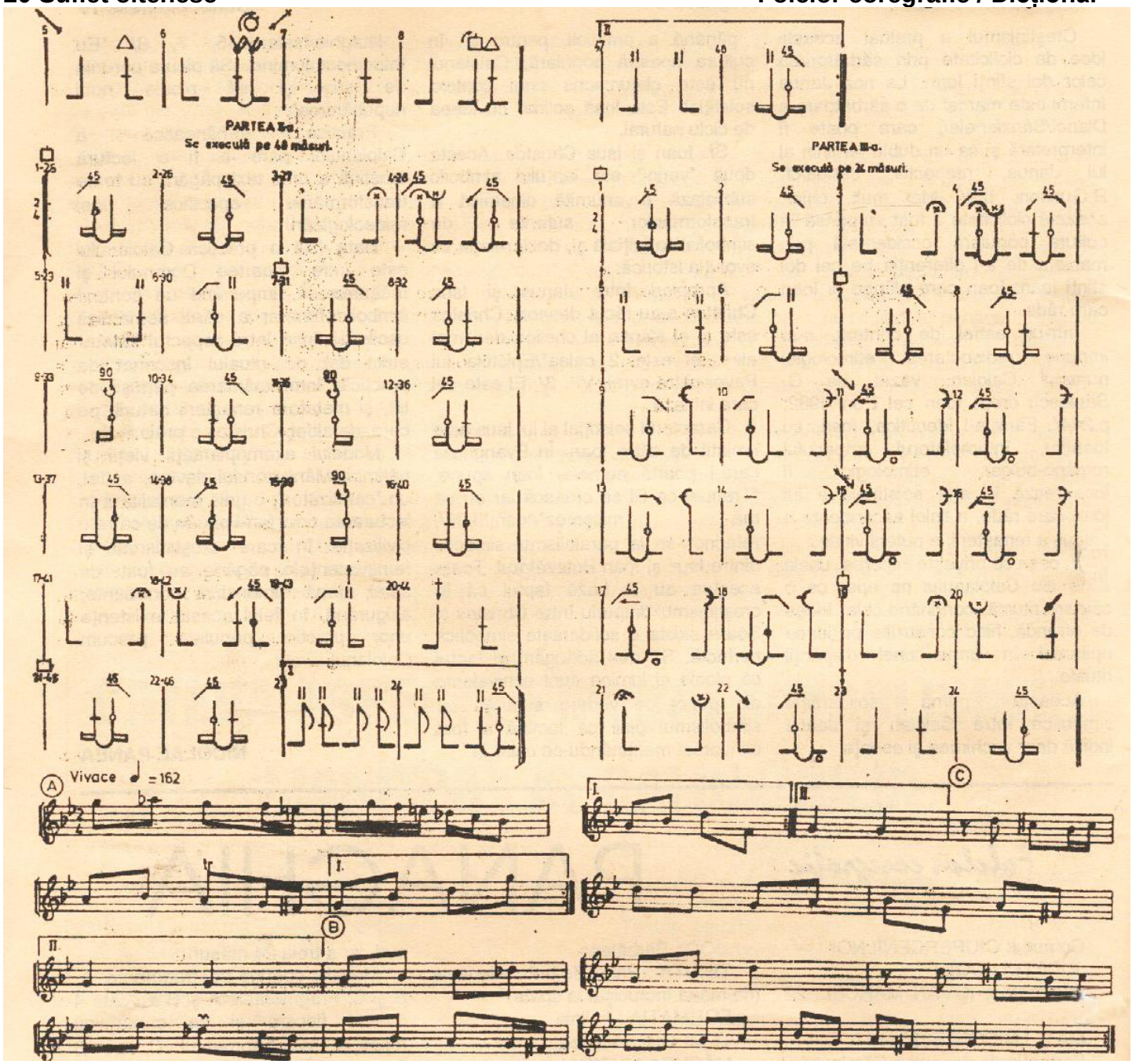

Dicționar

DICȚIONAR DE OBICEIURI OLTENEŞTI

PÂZITUL FÂNTÂNILOR. Se desfăşoară în noaptea de 6 spre 7 ianuarie.

Actanți: tineri, maturi, bătrâni, femei.

Obiceiul se practică în satele din sudul zonei etnografice Dolj (Poiana Mare, Desa, Negoi, Dobridor, Moțăței, Maglavit, Golenți, Catane, Bistreț, Risipiți). Este semnalat şi în Ialomița şi Teleorman.

Începând din după-amiaza zilei de 6 ianuarie, fântânile sunt împodobite cu papură, stuf, crengi de brad. La Poiana Mare, Moțăței, Maglavit se adaugă peşchire, velințe, chilimuri. Totodată, lângă fântână, se aduc paie, coceni, lemne pentru întreținerea focului care va arde toată noaptea. Fântâna este păzită pentru a nu fi spurcată. Cei care nu reuşesc s-o păstreze curată, sunt pedepsiți, batjocoriți şi nevoiți să curețe fântâna până dimineața.

Astăzi, obiceiul este mai ales prilej de petrecere şi distracție. Se mănâncă şi se bea din belşug. Nu lipsesc nici muzica şi dansul. Dimineața, cei care vin la fântână, se spală pe față şi pe mâini cu apă. Flăcăii care au păzit fântâna, pleacă cu iordănitul.

Informatori:
Ilie Stanciu, 80 de ani, agricultor, Maglavit;
Stan Marin, 71 de ani, agricultor, Poiana Mare;
Prună Gheorghe, 34 de ani, preot, Moțăței.
Culegător: Cornel Bălosu (1991, 1992)

OBICEIURI LEGATE DE PRAGUL CASEI

Copilul adus de la botez este trecut peste prag prin toarta unei căldări (tuci), ca să nu se deoache. Moaşa trece pragul în casă, naşa stă afară. Copilul este trecut în casă numai după ce naşa confirmă că este cuminte.

Informator: Bălan Elena, Cernădie, Gorj, 39 de ani, casnică.

Culegător: Pascu Carmen, 1992

OBICEIURI LEGATE DE FEREASTRA CASEI

Un copil care boleşte (pentru că i s-a dat acelaşi nume cu al unui frate mai mare) este dat de pomană pe fereastră unei femei cu mulți copii. Femeia, care primeşte copilul, trebuie să aibă familie întreagă. Copilului i se impune să spună mamă şi tată noilor părinți şi să-i considere frați pe odraslele acestora. La nuntă va primi un dar important de la noii părinți, însă nu va emite nici un fel de pretenții asupra moştenirii.

O femeie, care leapădă copiii, poate da de pomană copilul chiar înainte de a-l naşte.

Informator: Bălan Elena, Cernădie, Gorj, 39 de ani, casnică.

Culegător: Pascu Carmen, 1992

FOCUL VIU LA STÂNA

Un tăciune se ascunde sub cenuşă cât timp durează păşunatul. Focul este întreținut de băcițele care rămân la stână şi pregătesc mâncarea.

La "colibă", unde se țin oile sterpe, focul este întreținut de bărbați. În cârligul de fier de deasupra focului se pune o potcoavă de fier găsită, despre care se crede că aduce noroc.

Informator: Flitan Petre, Cernădie,

Gorj, 44 de ani, inginer.

Culegător: Pascu Carmen

RELICTE ALE OBICEIULUI DE ÎNMORMÂNTARE LA FRATOŞTIȚA – DOLJ

Mortul este spălat în casă, în albie. Bărbații spală mortul bărbat, iar femeile pe femeie. În scaldă se pune tămâie şi busuioc. Apa, care rămâne din scaldă, se toarnă într-o groapă făcută în grădină, la loc ferit.

La mort cântă goarnele. Prima cântare se numeşte ZORILE. La priveghiul care are loc în fiecare noapte, iau parte neamurile şi prietenii apropiați. MĂSURA MORTULUI se ia cu o nuia de alun. La cimitir nuiaua se rupe în trei şi se aşază în coşciug. Mortului i se mai face o lumânare de ceară curată, numită STAT, care i se aşază pe piept. De la stat în sus se leagă o cruce de măceş (fără cui). Statul se aprinde la biserică. Ceea ce rămâne din el, cât şi celelalte lumânări, se pun într-un sac care, apoi, se aşază la capul mortului. Când se merge spre cimitir, gorniştii cântă trecerea podurilor. Până la cimitir se fac trei "odine", la răscruciuri. Peste mormânt, se aruncă apa dintr-o oală legată cu lână albă. Cei care au venit la înmormântare trebuie să se spele pe mâini cu apă din această pală. Peste mormânt se mai trec o găină, un porumb şi un colac.

STÂLPUL, care i se pune mortului la cap, este cioplit de lemnarii din sat. Morților, care au jurat strâmb, sau au avut păcate, li se mai pun, la intrarea în cimitir, CRUCI DE JURĂMÂNT.

Pomenile se fac la 9 zile, 6 săptămâni, la jumătate de an etc.

La şase săptămâni se împodobeşte un TOIAG de alun. Pe el se prind colaci şi covrigi. Toiagul se pune pe scaun, în capu' mesei şi, apoi, se dă de pomană. Tot la şase săptămâni, popa trebuie să sfințească un IZVOR neprihănit pentru sufletu' mortului.

La izvor, se mai pun o CRUCE DE FÂNTÂNĂ şi o CRUCE DE PUNTE.

Dacă mortul este nenuntit, i se face un BRAD. Un băiat se duce în pădure şi-l taie. La casa mortului, bradul este împodobit cu panglici, flori, mere, covrigi. Pentru legături se foloseşte arniciul de culoare roşie."

Informator: Manafu Sunică Gheorghe, 52 de ani, brutar, Fratoştița, Dolj.

Material cules de C.Bălosu, 1992

Cruci de jurământ lângă cimitirul din Fratoşița Dolj

Restitutio

În anul 1910, apărea la Craiova sub semnătura doctorului Ch. H. Laugier, medic primar al județului Dolj, lucrarea "Sănătatea în Dolj". Fără să se ocupe în special de etnografie, lucrarea conține descrieri amănunțite ale obiceiurilor calendaristice şi familiale, noțiuni de medicină şi farmacologie populară, un capitol de descântece, elemente de arhitectură țărănească, costum popular, meşteşugari, date istorice, legende despre aşezările județului la acea vreme etc. În concluzie monografia se constituie drept una dintre cele mai valoroase şi vechi arhive scrise etnofolclorice. O reeditare a ei ar constitui o repunere în drepturi şi un act de cultură.

C.B.

MEDICINĂ EMPIRICĂ

Cefalalgie - Dureri de cap - Soare sec - Aplicațiuni la tâmple şi pe frunte de felii de cartofi, ceapă, lămâie sau ridichie (Săcui, Işalnița, Livezi). Alte ori se aplică cataplazme reci cu făină de porumb (Scaeşti, Cernele) sau făcute cu o buruiană zisă "Măricuța" (Livezi). în Pleşoi, se aplică ceapă sau hrean; în Breasta, Predeşti, cârpe înmuiate cu țuică, sau lămâi presărate cu tămâie. În Scaeşti, se fac fricțiuni cu usturoi la tâmple, urechi şi nas. În Tatomireşti, se aplică, în loc de comprese, bucăți de pulmoni (boşogi) pe tâmple şi frunte. În Cârcea, se măsoară capul bolnavului cu o ață, începând de la frunte la tâmple şi de la tâmple la ceafă. Şi dacă ața întinsă de la frunte la ceafă este mai lungă într-o parte decât în alta, individul e descreierat şi, pentru a-l vindeca, i se strânge capul în peşchir. În Maglavit i se înnoadă bolnavului trei fire de păr în creştetul capului şi i se toarnă apă rece. În Balta-Verde şi în împrejurimi, bolnavul este dus la fântână, după ce scapătă soarele, o babă descântă câteva pietricele, pe care le aruncă una câte una, peste capul bolnavului, apoi îi leagă capul cu un fir de tei, strâns şi răsucit la ceafă, cu ajutorul unui fus. Pe frunte i se fac trei semne cu un cărbune.

Colici intestinale - Izdat - Surdomaci. - Pentru a diagnostica această boală, se pune în capul copilului "moleți" (cari de făină); dacă mor, diagnosticul e pozitiv. Pentru a-l vindeca, omoară trei moleți în creştetul capului copilului, apoi, cu fundul unei oale, plină cu apă fierbinte, fac pe cenuşe 9 urme. Din aceste urme se ia cu vârful unui pieptene şi cu coada lingurei, câte puțină cenuşe, care se pune în oala cu apă, se amestecă descântându-se şi se dă copilului să bea de mai multe ori pe zi. Se pune cenuşe şi pe tălpile picioarelor bolnavului. În Pleşoi, se bea apă, în care s-a pisat tămâie; cei din Mischii, consideră mai eficace tămâia de la Bobotează, mai cu seamă când este amestecată cu praf de puşcă şi semințe de busuioc. In Gogoşi se roade pur şi simplu tămâie, pe când în Cernăteşti, Pleşoi, Coțofeni, bolnavul îşi roade găitanul de la şubă, mai cu seamă dacă a fost văpsit cu coaje de stejar. Foarte numeroşi sunt aceia cari întrebuințează ceai din "coada şoricelului' sau "muşețel" alții beau apă, în care s-a frecat pietrii roşii (Saca), sau apă, în care s-a spălat o cruce sau icoană din casă (Raznic, Argetoaia). În Livezi, se oblojeşte cu balegă proaspătă de vacă şi bea rachiu cu piper.

Pentru copii cari plâng noaptea. - Se usucă şi înşiră iarbă mare se duce la biserică unde şade 40 zile. Se afumă cu ea copiii mici când plâng noaptea (Catane).

Dureri de urechi - **Năjit** - Se pică în ureche unt dulce sau untdelemn cu vârful unei seceri, înroşite în foc (Hunia). Se descântă cu balegă de bou aprinsă, înconjurând urechea de mai multe ori, dar obiceiul cel mai răspândit este întrebuințarea „feştilei". Feştila se face muind în ceară topită o fâşie lungă şi îngustă de pânză de in, ce se înfăşoară pe un fus. După ce ceara se sleieşte, se trage fusul şi pânza rămâne ca un trunchiu de con ascuțit. Capătul mic se bagă în canalul urechii, iar celălalt cap se aprinde şi se lasă să ardă, până când ajunge aproape de ureche, în care, după ce s-a scos feştila, se toarnă untdelemn călduț.

Dureri nevralgice - Luat în de vânt. Se rup din colțurile casei foi şi se afumă bolnavul, se roşeşte apoi în foc un fier găsit, pe care-l stinge într-un vas cu apă, aşezat pe locul dureros. Apa o bea bolnavul (Şimnic). În Mischii, se dă 'găinați de strigoi", luat de pe câmp înainte de răsăritul soarelui.

Pneumonie - Pleurezie Pleurodinie - Junghi. - Numele de junghi se dă fără distincțiune oricărei dureri acute - "mă junghie, mă taie" dar mai cu seamă durerilor cu sediul în regiunea toracică, ceea ce corespunde uneori puntului dureros al pneumoniei, dar foarte adesea şi pleureziei, sau chiar unor simple punte nevralgice - pleurodiniei.

Căutarea junghiului cu gălbenuş de ou. - Un obicei general, practicat în scop de a afla sediul focarului pneumonic, sau 'locul junghiului", mai cu seamă la copiii ce nu pot vorbi. Se plimbă un gălbenuş de ou pe pieptul şi spatele copilului; unde gălbenuşul se sparge, acolo e locul junghiului.

Ața de junghi - Locul odată aflat se descântă o ață de cânepă (vezi descântecile), care se atârnă de gâtul bolnavului (obicei generalizat). în unele locuri (Cernăteşti), se descântă în o oală cu apă, în care, cu un cuțit, se taie gâtul unei păpuşi. (Se tééaie junghiul). Apa o bea bolnavul. Cei mai mulți, aplică pe locul dureros o piele de iepure stropită cu spirt, piper, ardei; alții însă fac adevărate cataplazme cu mămăligă şi piper (Balta-Verde, Braloştița, Scaeşti, Mihăița, Predeşti); cataplazme cu cărămidă pisată, făină de muştar şi un ou proapăt (Coşoveni), sau cu tămâie, săpun şi cărămidă pisată (Filiaşi). în Izvor, Bucovăț, se aplică pe locul dureros hârtie albastră; în Saca, Beloț, adevărate enaplastre făcute din un albuş de ou 1/2 lingură țuică, săpun râcăit, toate bătute bine şi întinse cu o lingură pe o hârtie; albuş de ou, pus pe o cânepă (Pleşoi); tutun cu miere, hrean, cărămizi, ceară (Carpen). Se mai întrebuințează pălituri cu sare cu lână de oaie nespălată (Argetoaia).

Semnal

MIT ŞI EPOPEE

Cele trei lucrări, cele mai importante, din vasta operă a lui G. Dumézil[1] care apar acum, după ani de uitare, la Editura Ştiințifică, încununează efortul unuia dintre cei mai importanți indo-europenişti ai acestui secol de a face mai clar un trecut atât de îndepărtat, regăsirea unui prototip viabil în preistoria noastră.

Încă din 1938, articolele lui Dumézil anunță o schimbare de metodă în cadrul mitologiei comparate. Obsedat de găsirea unor punți de legătură, unor trăsături fundamentale ale mentalității populațiilor de origine indo-europeană, G. éDumézil ajunge curând să contureze teoria celor "trei funcțiuni" - suveranitatea magică, forța fizică şi fecunditatea - ce au marcat nu doar sistemele religioase ale populațiilor indo-europene ci şi în creațiile lor literare.

De aceea, Mit şi epopee este o încercare de susținere a teoriei sale prin analiza unor realizări majore ale culturilor indiană, greco-romană, osetă şi scandinavă: epopeile Mahabhanata, legendele privind întemeierea Romei, ciclul epic al Morților caucazieni şi miturile nordice.

Ca sinteze a peste 35 de ani de cercetări, această lucrare este un adevărat monument al secolului nostru, deschizând direcții nebănuite în cercetarea modernă a folclorului european, al mitologiei culturale, al lingvisticii comparate.

Ea este în acelaşi timp, un exemplu de rigoare ştiințifică şi de tenacitate. Apariția unei astfel de lucrări în momentul actual nu poate fi decât benefică pentru cercetarea ştiințifică românească, pentru ştiințele umaniste în special, mai ales că Dumézil nu mai fusese tradus în arie culturală românească cu ceva atât de substanțial.

De aceea, curajul editurii de a publica o astfel de carte merită lăudat ca un adevărat act de cultură.

1) Mit şi epopee, Georges Dumézil, Bucureşti, Ed. Şt. 1993, 991 pg.

NICOLAE PANEA

O carte fundamentală asupra spiritualității româneşti

"Cultura spirituală românească*, volum apărut în 1992 la Editura Minerva, vine să împlinească armonios seria lucrărilor de sinteză ale reputatului etnograf Valer Butură. Actul tipăririi s-a produs postum, pentru că, din păcate, Valer Butură avea să treacă în neființă încă la 27 august 1989.

Temeinicia incursiunii etnografice, acribia demonstrației, relevate de articolele, studiile şi sintezele anterioare dintre care amintim "Etnografia poporului român. Cultura Materială", "Enciclopedie de etnobotanică românească", "Străvechi mărturii de civilizație românească. Transilvania", sunt menținute la aceleaşi cote şi în volumul amintit. Iordan Datcu, care, de altfel, a îngrijit şi prefațat lucrarea, remarca la Valer Butură o îndelungată gestație a faptelor etnografice şi o elaborare atentă şi profundă.

Ab initio, subliniem că ceea ce ne-a impresionat în discursul, de altfel, simplu şi fluent al lucrării este bogăția şi diversitatea informației, dovadă peremptorie a unui travaliu intens pe teren, hărniciei şi neobositei curiozități a unui etnograf de formație "clasică". Dar „îmblânzirea" informației, decelarea sensurilor şi semnificațiilor, autentificarea ei într-un spațiu istorico-geografic determinat, presupune, înainte de toate, "topirea" unei substanțiale bibliografii, a unor bogate cunoştințe de istorie, lingvistică, arheologie, şi implicit, dominarea ei prin rigoare.

Desigur, monografia lui Valer Butură asupra culturii spirituale româneşti nu este una exhaustivă, dar sigur mai mult decât ceea ce preciza (din modestie) autorul în „Cuvânt înainte": "Ne străduim doar să sistematizăm creațiile şi manifestările din domeniul vieții spirituale, începând cu cele în legătură cu cerul şi pământul, continuând cu cele privitoare la aşezări şi ciclul vieții şi încheind cu cele în legătură cu ocupațiile".

Metoda de lucru a martorului-cercetător Valer Butură se sprijină după notare atentă a informației pe …. „aprofundarea şi sistematizarea datelor pe etnii, pe baza cercetărilor locale, zonale, pe domenii de manifestare.

În baza acestora se poate stabili care sunt locale şi care sunt generale, care fac parte din fondul cultural originar impune nu numai conspectarea relatărilor anticilor față de viața spirituală a etniilor antice, ci şi supraviețuirile lor la etniile actuale sud-dunărene, mediteraneene, central-europene.

Fără îndoială, că s-ar putea face şi observații critice în special asupra inegalității valorice dintre capitole (ni s-au părut mai izbutite capitolele III (Cerul şi pământul în credințele poporului român) şi IV (Aşezările în credințe şi obiceiuri şi mai puțin convingător cel referitor la obiceiurile din ciclul vieții) dar, dincolo de ele, lucrarea lui Valer Butură este una fundamentală pentru etnografia românească, o sinteză autentică, elevată ştiințific, o carte „vie" a unui împătimit cercetător al coordonatelor vieții spirituale româneşti.

CORNEL BĂLOSU

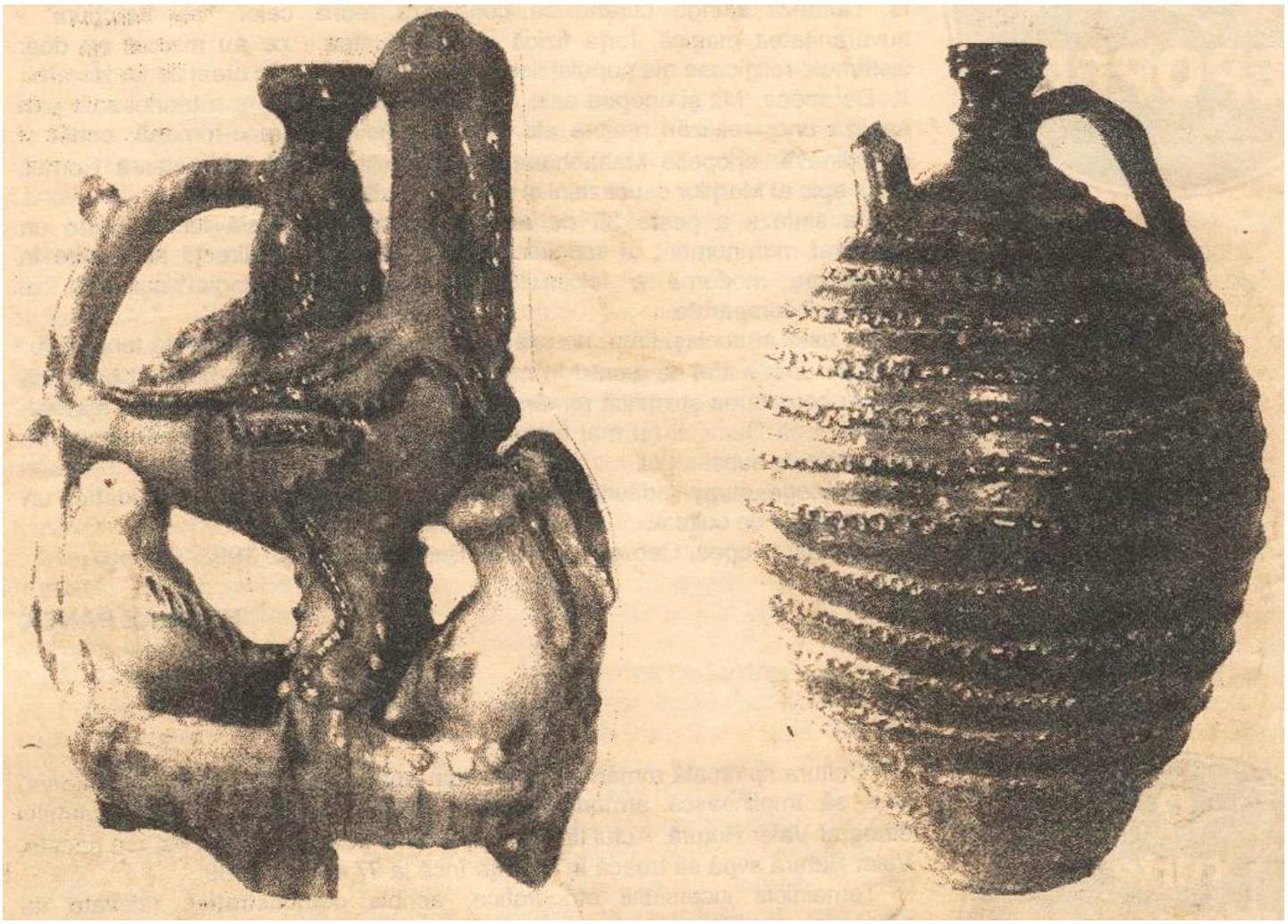

Ulcior de olăcărit din Obrogea – Olt

Oțetar din Oboga - Olt

Suflet

oltenesc

Revistă de etnografie şi folclor a Asociației Etnografilor şi Folcloriştilor Olteni editată de Centrul Creației Populare Dolj în colaborare cu Filiala Craiova a Fundației ETHNOS.

Colectivul de redacție:
Nicu Panea, George Obrocea, Cornel Bălosu (responsabil de număr), Gabriel Bratu

Tipografie Computerizată **AVRĂMEANCA TEHNORED**
Casa memorială TRAIAN DEMTRESCU, str. Împăratul Traian, Nr. 13, Craiova

Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Dolj